ОРОНУУДАЙ ПРОЛЕТАРИНАР, НЭГЭДЭГТЫ!

46-дахи жэлээ гарана

БУРЯАД ҮНЭН

№ 162 (12066)
1969 оной
июлиин 13,
воскресени

Сэн 2 мүнгэн

-эй Буряадай обкомой, Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй, Министрнүүдэй Соведэй орган

Советскэ Союз дэлхэй дээрэ амгалан байдал хангахын түлөө сэхэ, шууд тэмсэнэ. Арадуудай хоорондын хани барисаанай политика—ленинскэ гадаадын политика баримталан бэелүүлнэ, бэелүүлхэшье байха.

(СССР-эй Верховно Соведэй сесси дээрэ СССР-эй Гадаадын хэрэгүүдэй министр депутат **А. А. ГРОМЫКЫН** хэһэн элидхэлһээ).

СССР-эй ДОЛООДОХИ ЗАРЛАЛАЙ ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ ЗУРГААДАХИ СЕССИ ХҮДЭЛМЭРЕЕ ДҮҮРГЭБЭ

долоодохи зарлалай Соведэй зургаадахи сес- 11-дэ Кремль соо боло- лөө. «Уласхоорондын Советскэ Союзай гадаа- тухай асуудалнууд» тушаа үгэ хэлэһэн Коммунис ба хүдэл- партинуудай уласхоо- ублөөнэй дүнгүүдые, ЦК-гай июниин (1969 умэй тогтоолые нэгэн ар бүрин һайшааба. олитикын асуудалнууд энэй ажабайдалда тон а шанартай гэжэ онсо- лээд. КПСС-эй Цент- итедэй, Советскэ пра- н баримталан бэелүүл- ческэ хараа шугам ба ал ябуулгые үнэн зүр- үнаар дэмжээ.
Соведэй ба Националь- й Соведэй ээлжээтэ едани Национальность- едэй түрүүлэгшэ **Ю. И. Палецкисэй** хүтэлбэри доро Кремлиин Ехэ ордон соо болобо.

Президиумдэ нүхэд **Л. И. Брежнев, Г. И. Воронов, А. Н. Косыгин, А. Я. Пельше, Н. В. Подгорный, М. А. Суслов, А. Н. Шелепин, Ю. В. Андропов, В. В. Гришин, Д. А. Кунаев, П. М. Машеров, В. П. Мжаванадзе, Ш. Р. Рашидов, Д. Ф. Устинов, И. В. Капитонов, К. Ф. Катушев, Ф. Д. Кулаков, Б. Н. Пономарев, М. С. Соломенцев** гэгшэдэй ерэхэдэнь, депутадууд болон айлшад халуунаар угтаа.

СССР-эй Гадаадын хэрэгүүдэй министр, депутат А. А. Громыкын элидхэл дотор найруулагдан хэлэгдэһэн, Уласхоорондын байдал ба Советскэ Союзай гадаадын политикын асуудалнуудые сессидэ хабаадагшад зүбшэн хэлсэжэ үргэлжэлөө.

Үгэ хэлэлгэдэ СССР-эй гадаадын худалдаа наймаанай министр **М. С. Патоличев,** КПСС-эй Хабаровска крайкомой нэгэдэхи секретарь, депутат **А. П. Шитиков,** Узбекистанай КП-гэй Самаркандска обкомой нэгэдэхи секретарь, депутат **С. Н. Усманов,** Армениин КП-гэй ЦК-гай хоёрдохи секретарь, депутат **Г. А. Тер-Газарянц** гэгшэд хабаадаба.

Үгэ хэлэлгэ болюулха гэһэн дурадхал ороо, элидхэлшэ депутат А. А. Громыко түгэсхэлэй үгэһөө арсаа гэжэ заседание хүтэлбэрилэгшэ СССР-эй Верховно Соведэй Национальностьнуудай Соведэй түрүүлэгшэ **Ю. И. Палецкис** мэдээсэбэ.

Сессидэ хабаадагшад нэрьемэ альга ташалган доро иимэ тогтоол нэгэн һаналтайгаар баталан абаа гэбэл: **«Уласхоорондын байдал ба Советскэ Союзай гадаадын политикын асуудалнууд» гэһэн СССР-эй Гадаадын хэрэгүүдэй министр депутат А. А. Громыкын элидхэлые соносожо зүбшэн хэлсээд, СССР-эй правительствын гадаадын политика ба уласхоорондын харилсаануудай талаар бэелүүлжэ байгаа бодото ажал ябуулгануудые бүрин һайшааха гэжэ СССР-эй Верховно Совет тогтооно».**

Сессиин зүблэхэ зүйлэй хоёрдохи асуудалаар—«Ажалаар заһан заларуулха тухай СССР-эй хуулиин эшэ үндэһэнүүд, Даб дээрэ хаалгын гурим тухай Советскэ Союзай ба союзна республикануудай уголовно хуулиин эшэ үндэһэндэ нэмэлтэ ба хубилалтануудые оруулха тухай СССР-эй хуулинуудай проект тухай» асуудалаар Национальностьнуудай Соведэй Хуули һанамжалан хараалха комиссиин түрүүлэгшэ, Узбекистанай КП-гэй ЦК-гай секретарь **Р. Нишанов** элидхэл хэбэ.

Тус элидхэлые зүбшэн хэлсэлгэдэ депутадууд—Украинын КП-гэй Виницкэ обкомой нэгэдэхи секретарь **П. П. Козырь,** Таджигай ССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Түрүүлэгшэ **М. Холов,** Карелиин АССР-эй Сегежэй целлюлозно-саарһанай комбинадай хүдэлмэрилэгшэ **В. Ф. Петряков,** СССР-эй Генеральна прокурор **Р. А. Руденко,** Молдавиин ССР-эй хүдэлмэришэн-залуушуулай ородмолдаван дунда һургуулиин директор **Е. Г. Белеуца,** Белоруссиин ЛКСМ-эй ЦК-гай нэгэдэхи секретарь **Г. Н. Жабицкий,** Киргизэй КП-гэй ЦК-гай хоёрдохи секретарь **А. П. Чубаров** гэгшэд хабаадажа, хуулинуудай проектнүүдые һайшааба.

«СССР-эй Конституциин (Үндэһэн хуулиин) 14-дэхи статьяда нэмэлтэнүүдые оруулха тухай», «Ажалаар заһан заларуулха тухай ССР Союзай ба союзна республикануудай хуулиин эшэ үндэһэнүүдые баталха тухай», «Даб дээрэ хаалгын гурим баталха тухай», «ССР Союзай ба союзна республикануудай уголовно хуулиин эшэ үндэһэнүүдтэ нэмэлтэ ба хубилалтануудые оруулха тухай» СССР-эй хуулинуудые СССР-эй Верховно Совет нэгэн һаналтайгаар баталан абаа.

* * *

СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Секретарь, депутат **М. П. Георгадзе** Кремлиин Ехэ ордон соо июлиин 11-дэ СССР-эй Верховно Соведэй Союзай Соведэй ба Национальностьнуудай Соведэй хамтын заседани дээрэ сессиин зүблэхэ зүйлэй гурбадахи асуудалаар элидхэл хэбэ. Үнгэрэгшэ оной декабрь соо СССР-эй Верховно Соведэй табадахи сессиин болоһонһоо хойшо СССР-эй Верховно Соведэй Президиум, СССР-эй Конституциин эрилтын ёһоор, СССР-эй Верховно Соведэй баталамжада табигдаха Указуудые гаргаһан байна гэжэ элидхэлшэ мэдээсээ.

М. П. Георгадзе Указуудые баталха тухай тогтоолнуудай проектнүүдые СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй үмэнэһөө СССР-эй Верховно Соведэй баталамжада табиба.

СССР-эй Верховно Совет СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Указуудые баталаа, зохихо хуулинууд ба тогтоолнуудые абаа.

Сессиин зүблэхэ зүйл дүүрэбэ.

СССР-эй долоодохи зарлалай Верховно Соведэй зургаадахи сесси хүдэлмэреэ дүүргээ.

(ТАСС).

ССР СОЮЗАЙ БА СОЮЗНА РЕСПУБЛИКАНУУДАЙ УГОЛОВНО ХУУЛИИН ЭШЭ ҮНДЭҺЭНҮҮДТЭ НЭМЭЛТЭ, ХУБИЛАЛТАНУУДЫЕ ОРУУЛХА ТУШАА СССР-эй ХУУЛИНУУДАЙ ПРОЕКТНҮҮД ТУХАЙ

СССР-эй Верховно Соведэй Национальностьнуудай Соведэй Хуули һанамжалан хараалха комиссиин түрүүлэгшэ Р. НИШАНОВАИ хэһэн элидхэлһээ

хуулиин проектнүүд со- ли ба ниитын гурим улам арижуулха, совет граж- эрхэнүүд ба хуулита хамгаалха, гэмтэ ябадал- аа дабтагдажа хэгдэһэн тай бүри шангаар тэм- ябадалай гарадаг шалта- садхаха хэрэгтэ зорюу- тээд элидхэлшэ хэлээ. э проектнүүд КПСС-эй дын шиидхэбэринүүдтэ, н дотор үзэгдэдэг гэмтэ тэмсэхэ асуудалнуудаар рограммын эрилтэнүүд- С-эй Центральна Ко- тоолнуудта харюусана. дэ прокуратурын, мили- дэй, ажалаар заһан зала- хи зургаануудай ябуулгые аар зохилдуулан эрхилхэ, й тэдэнэй байгуулдаг хол- ие улам саашадань бэхи- гэдхэхэ ябадалһаа хуу- роектнүүд уламжалан ха-

к общество доторхи гэмтэ хэгдэлнүүдэй тоогой бүхы м хородог шэглэлтэй бай- дэжэ. Капиталис гүрэ- э адли гангстеризм, мэр- хидхэмэл гэмтэ ябадалай бусад түхэл шэнжэнүүд үгы юм. Тиихэтэй хамта алые үндэһөөрнь үгы хэ- ие бии болгодог бүхы шал- ые усадхаха гээшэ эгээл социальна асуудалнуудай мүн болоно гэжэ тэмдэг- хын аргагүй.
зм үргэн далайсатайгаар н эрхэ байдалда гэмтэ һэргылэн усадхаха гээшэ алтай хэгдэдэг тэмсэлэй алынь мүн болоно гэжэ рограмма дотор онсолон эһэн байдаг. Гэбэшье хуу- ябадалые һэргылэн усад- мүүжүүлгын хүдэлмэри аруулха, ниитын гурим эгтэ олониитые үргэнөөр ха гээшэ гүрэнэй органуу- гэдэг шухала үүргые, зүгһөө тэдэнэй хэрэглэ- тын хэмжээнүүдэй удха тошье бага болгоногүй.
одо харша аюултай гэм иалис хамтын ажаһууда- эбдэһэн, ажал хэхэ, үнэн айдалда хабаадаха дура- үдые заһаруулан хүмүү- түлөө тэмсэл, В. И. Ленинай ёһоор, имагтал пропа- агитациин ашаар ябуулаг- , мүн баалалтын гуримаар ябуулагдаха ёһотой. «Энэ хэрэгые үлүүсэ һулаар табибал, ямараашье маргабал, хэтэрмэ урин зөөлэнөөр хандабал, социализмын үмэнэ тон ехэ гэмтэ ябадал болохо бэлэй» гээд тэрэ заадаг һэн. (Зохёолнуудай дүүрэн суглуулбари, 35-дахи боти, 201-дэхи хуудаһан). Хуули заршам эбдэгшэд тушаа гүрэнэй бэелүүлдэг баалалта ёһо дүүргэһэн хэрэг бэшэ юм; тэрэ хадаа эдэ хүнүүдые заһан заларуулха ба заһаруулан хүмүүжүүлхэ, тэрэшэлэн общиествын тогтууригүй бусад гэшүүдэй зүгһөө хэгдэдэг шэнэ гэмтэ ябуулгануудые һэргылэн болюулха хэрэгтэ зорюулагданхай.

Энээнтэй дашарамдуулан, ажалаар заһан заларуулха эмхи зургаануудай хүдэлмэрие улам саашадань наринжуулан һайжаруулха, сүүдлүүлэгдэһэн хүнүүдые ажалаар болон политическэ талаарнь хүмүүжүүлгын аша үрые дээшэлүүлхэ гээшэ айхабтар ехэ удха шанартай болоно.

Сессиин үзэмжэдэ табигдаһан хуулинуудай проектнүүд тухай элидхэлшэ тобшохоноор хэлэһэн байна.

ССР Союзай ба союзна республикануудай ажалаар заһан заларуулха хуулиин эшэ үндэһэнүүдэй проект хадаа уголовно хэһээлтые гүйсэдхэлгын талаар гол хуули болохо зэргэтэй.

Сүүдэй шиидхэһэн уголовно хэһээлтэ хүсэд дүүрэнээр гүйсэдхэгдэхэ ёһотой гэһэн эрилтэ гэмтэ ябадалтай хэгдэхэ тэмсэлээр табигдана. Гэмтэ ябадал хэгшэ хэһээлтэдэ һууһанайнгаа һүүлээр заһан заларуулагдаһан байха, үнэн сэхэ ажалша хүнэй ажабайдал эрхилхэ шадабаритай, аша туһатай гражданин болоод обществодоо бусаагдаха ёһотой.

Бүхэсоюзна уголовно хуули дотор хэһээлтын зорилгонууд тушаа заабаринууд бии, хэһээлтэ амасуулха үедэ эдэ заабаринууд дүүргэгдэхэ ёһотой, мүн тэндэ хэһээлтын элдэб олон зүйлнүүд хараалагданхай юм. Гэбэшье уголовно хуулиин эдэ дүримүүд хэһээлтэдэ байлгын гурим ба эрхэ байдал бүрин таарулагдаха гэһэн зорилготой бэшэ юм.

Гэхэ зуура иимэ юумэ хэхэ шухала байна. Сүүдэй шиидхэһэн хэһээлтэ хуули ёһо нарин нягтаар сахиһан эрхэ байдалда, нэгэн адли гол ёһонуудай үндэһөөр бэелүүлэгдэхэ ёһотой. Гэмтэ ябадал хэһэнэй түлөө уголовно харюусалгын, хэһээлтэ тоолгын асуудалнууд мүнөө үедэ ССР Союзай ба союзна республикануудай хуулитай тааруулан шиидхэгдэдэг. Хэһээлтын дүүргэлтые тааруулан шиидхэдэг хуули хадаа союзна республиканска байха ёһотой.

Сүүдэй шиидхэһэн ямаршье хэһээлтые гүйсэдхэдэг Совет гүрэнэй органуудай үмэнэ табигдажа байгаа ниитэ зорилгонууд нэн түрүүн хуулиин проектээр тодорхойлогдоно.

Сүүдлүүлэгдэһэн хүниие ажалаар заһан заларуулжа нүлөөлхэ ябадалтай холбоотой хэһээлтые амасалгын гурим ба эрхэ нүхэсэл тухай эдэ эшэ үндэһэнүүд дотор саашань хэлэгдэнэ. Иимэ хэһээлтын тоодо эрхэ сүлөөень хаһалга, сүлэлгэ, сүлэлгэдэ гаргалга ба эрхэ сүлөөень хаһангүйгөөр заһан заларуулха хүдэлмэридэ ябуулга оролсоно. Хэрэгтэй болоод байгаа һаань, бусадшье уголовно хэһээлтые амасалгын асуудалнуудаар хуулинууд абтажа болохо гэжэ эшэ үндэһэнүүд хараална.

Союзна республикануудта ажалаар заһан заларуулха кодекснуудые баталан абаха ябадал эшэ үндэһэнүүд дотор хараалагдана. Эдэ кодекснууд дотор бүхэсоюзна эшэ үндэһэнүүдээр хараалагдаһан дүримүүд зохисотойгоор хүгжөөгдэхэ ба бүри тодорхой болгогдохо юм.

ССР Союзай ба союзна республикануудай ажалаар заһан заларуулха хуулиин эшэ үндэһэнүүдэй проект мүнөөнэй эрхэ байдалда тааралдуулан, ажалаар заһан заларуулха совет политикые батадхана, зохёон тодорхойлно. Заһаршагүй хүнүүд үгы. КПСС-эй Программа дотор онсолон тэмдэглэгдэһэнэй ёһоор, социализмын эрхэ байдалда ажалай замһаа гараһан хүн бүхэн ашатай туһатай ажал ябуулгада һөөргөө бусажа шадаха юм гэһэн мэдээжэ заабариһаа энэ проект үндэһэлнэ.

Хэһээлтээ амасажа байха үедэнь сүүдлүүлэгдэһэн хүн бүхэндэ тус тусгаар хандаха шухала байһые хуулиин проект соохи дүримүүд хараална.

Баалалта ба идхалгые, хуулиин эрилтэнүүдые ба педагогикын гол ёһонуудые, ажал ба һуралсалые зохидоор тааруулан эрхилхэ гээшэ сүүдлүүлэгдэһэн хүнүүдые заһан заларуулха, заһаруулан хүмүүжүүлхэ совет гуримай гол шэнжэ тэмдэгүүд мүн. Иимэ гурим ССР Союзай ба союзна республикануудай ажалаар заһан заларуулха хуулиин эшэ үндэһэнүүдэй проект дотор сахигдахаар хараалагданхай. Тэрэнэй бүхы гол удхадань тобойсо гараһан гол шухала зүйлынь гэхэдэ — хуули сахилга ба энэрхы сэдьхэлтэйгээр хандаха ябадал мүн болоно.

Хуули сахилга, тусхайлбал, эшэ үндэһэнүүдэй проект хадаа хэһээлтын дүүргэлтые тааруулан гуримшуулдаг, хуули эли тодоор тодорхойлдог, ССР Союзай ба союзна республикануудай ажалаар заһан заларуулха хуули хэрэглэхэ асуудалнуудые тааруулан гуримшуулха ябадал хангадаг, сүүдэй хуулита хүсэндөө ороһон шиидхэбэрил хадаа хэһээлтые амасаха үндэһэ баримтань болоно гэжэ онсолон тэмдэглэнэ гээд элидхэлшэ саашань үргэлжэлүүлээ. Хуули сахилгын гол түшэг найдабаринь хадаа хэһээлтые дүүргэлтын хойноһоо хэгдэдэг прокуророй хиналта ба ажалаар заһан заларуулдаг эмхи зургаануудай ажал ябуулгын хойноһоо олониитын табидаг хиналта мүн болоно.

Ажалаар заһан заларуулдаг эмхи зургаануудай мүнөө сахидаг гурим: ажалаар заһан заларуулдаг колонинууд, хүмүүжүүлгэ-ажаллалгын колонинууд, түрмэнүүд эшэ үндэһэнүүдэй проект дотор харуулагданхай. Эдэ эмхи зургаануудай гол газарынь ажалаар заһан заларуулха колони болоно. Эгээл эндэ эрхэ сүлөөгөө хаһагдажа сүүдлүүлэгдэһэн хүнүүдэй 99 үлүүтэй процентнь байдаг. Сүүдлүүлэгдэһэн хүнүүд тушаа хэһээлтын хэмжээ абахын хажуугаар хүмүүжүүлгын нүлөө эгээн ехээр бэелүүлхэ эрхэ нүхэсэл колонинуудта байгуулагданхай.

Хуулиин наһа гүйсөөгүйдөө сүүдлүүлэгшэдые заһан заларуулха ба заһаруулан хүмүүжүүлхэ зорилготой ажалаар заһан заларуулдаг эмхи зургаануудынь хүмүүжүүлгэ-ажаллалгын колонинууд болоно.

Элдэб янзын аюултай гэм хээд сүүдлүүлэгшэдтэ тус тустань таарууаар нүлөөлхын тулада, ажалаар заһан заларуулха хуулиин эшэ үндэһэнүүдэй проект хадаа ажалаар заһан заларуулха колонинуудта сүүдлүүлэгдэһэн эрэшүүлые хаалтада байлгаха дүрбэн янзын гурим (юрын, шангашаг, хатуу шанга ба онсо шанга гуримтай колонинууд), сүүдлүүлэгдэһэн эхэнэрнүүдые хаалтада байлгаха хоёр янзын гурим (юрын ба хатуу шанга гуримтай колонинууд), тэрэшэлэн амяарлагдаһан колонинуудые хуушаарнь үлээнэ. Эгээл энэ гуримда эрхэ сүлөөгөө хаһагдажа сүүдлүүлэгдэһэн хүнүүдэй эрхыень хизаарлаха ябадал элирхэйлэн харуулагдана.

Сүүдлүүлэгдэһэн хүнүүдэй эрхэ бэшэ ашатай туһатай ажал хэхэ ябадал сүүдлүүлэгшэдые заһан заларуулха, заһаруулан хүмүүжүүлхэ гол арга хэрэгсэлнүүдэй нэгэниинь мүн гэжэ хуулиин проект хараална. Хэһээлтэдэ һуугаад сүлөөлэгдэһэнэй һүүлээр сүүдлүүлэгшын ажалша коллективтэ түргөөр хамжан орохын тула тэрэ хүн шухала хэрэгтэй ажалай дадалтай, мэргэжэлтэй болодог. Сүүдлүүлэгшэд ажал хэхынгээ хажуугаар мэргэжэлтэй болохо һуралсалда хабаадуулагдадаг.

Ажалаар заһан заларуулха эмхи зургаануудта политико-хүмүүжүүлгын үргэн ехэ хэмжээ ябуулгануудые бэелүүлхэ хэрэгые проект хараална. Тусхайлхада, хэһээлтэ амасажа байһан хүнүүд уялгата юрэнхы һуралсалай һургуулида һураха гэжэ хараалагданхай.

Ажалаар заһан заларуулха эмхи зургаануудһаа табигдаһан хүнүүдые заһаруулан хүмүүжүүлһэнэй үрэ дүнгүүдые батадхахын, тэдэнэй зүгһөө шэнэ гэмтэ ябадал хэлгые уридшалан һэргылхын тулада, тэдэнэй хүдэлмэридэ ороходонь, ажаһуудалаа түбхинэн түхеэрхэдэнь саг дары туһалха хэрэгтэй. Эдэ асуудалнуудые саг соонь шиидхэхэ засаг түрын нютагай органуудай уялганууд тушаа эшэ үндэһэнүүдэй проект соо хэлэгдэһэн заабаринуудай шухала байһаниинь эгээл энээгээр тодорхойлогдоно.

Элидхэлшэ даб дээрэ хаалгын гуримай проект тушаа саашадаа тогтон хэлэбэ. Энэ гурим уголовно хэрэгүүдые мүрдэхэ, сүүдээр хаража үзэхэ үедөө социалис хуули сахилгые улам нарижуулха, гражданинуудай эрхэ ба хуулита ашаг туһые бүри найдамтайгаар сахиха зорилготой.

Мүнөө сахижа байгаа хуулимнай гэм хэһэн зарим хүнүүд тушаа маргахаар гү, али гэмнэхээр үндэһэ баримтын бии байһан зарим ушарта даб дээрэ эрхыень хизаарлаха хэмжээ абаха арга милици, прокуратура ба сүүдүүдтэ олгоно. Тиимэ хэмжээнүүдэй нэгэниинь даб дээрэ хааха ябадал болоно.

Даб дээрэ хаахадаа, гражданинай эрхыень горитойгоор хизаарладаг байна. Тиимэһээ онсо хэмжээн болгон хуулияар зүбшөөгдэнэ.

Мүрдэлгэһөө гү, али сүүдһээ тэрьелхэ, үгышье һаа гэмыень мүрдэхэ үедэ үнэн байдалыень тодоруулгада һаад хэхэ, гэмтэ ябадалаа үргэлжэлүүлхэ гү, али сүүдэй шиидхэбэри гүйсэдхэлгэһөө хулжажа болохо гэжэ багсаамаар үндэһэ баримтын бии байһан ушарнуудта гэмтэ нюурые хаадаг байна.

Гэмнэгдэгшые даб дээрэ хааха үндэһэ баримта ба гурим тушаа тодорхой заабаринууд республикын уголовно-процессуальна хуули соо хододоо бии байһан, байнашье. Гэхэ зуура, энэ асуудалаар ниитэсоюзна тусхай хуули байгаагүй. Хуули ёһо саашадань улам нарижуулхын тулада тиимэ ниитэсоюзна хуули баталан абаха шухала гэжэ Хуули һанамжалан хараалдаг комисси тоолоно.

«ССР Союзай ба союзна республикануудай уголовно хуулиин эшэ үндэһэнүүдтэ нэмэлтэ ба хубилалтануудые оруулха тухай» хуулиин проект хадаа гэмтэ ябадалаа дабтагшадтай тэмсэхэ, зэмээ амасалгаһаа болзорһоонь урид-условноор сүлөөлхэ асуудалнуудта гол түлэб хамаадана гэжэ элидхэлшэ үргэлжэлүүлэн хэлэбэ. СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй эмхидхэн байгуулһан комисси энэ хуулиин проектые түрүүшээр хаража үзэһэн юм.

Тус комиссиин даалгабаряар, түбэй албан зургаануудай, научна эмхинүүдэй хүдэлмэрилэгшэдэй, СССР-эй ЦСУ-гай мэргэжэлтэдэй хабаадалгатайгаар социологическа ба криминологическа шэнжэлгэнүүд хэгдэһэн байна. Тэдэнь хуулиин проект соохи заршам заабаринуудые саашадаа ямар хүнүүд тушаа хэрэглэжэ болохоб гэжэ тодорхойлхо зорилготой байһан.

Уголовно хуулиин эшэ үндэһэнүүдтэ нэмэлтэ ба хубилалтануудые оруулха асуудалаар бэлдэгдэһэн дурадхалнууд СССР-эй Верховно Соведэй Президиумдэ харагдаһан, эсэслэн тододхохын тула Хуули һанамжалан хараалдаг комиссида дамжуулагдаһан байгаа.

Ямаршье гэмтэ ябадал обществодо аюултай байдаг. Гэхэ зуура, зэмэлэгдэһэн нюурай гэмтэ ябадалаа дабтахаа болёогүй һаань, аюулынь бүри ехэ болохо бшуу. Онсо аюултай гэмтэ ябадал дабталга гэһэн ойлгомжо ниитэсоюзна хуули соо оруулха, тиихэдээ уголовно хуулиин эшэ үндэһэнүүдтэ тэрэниие нэмэхэ гэжэ хуулиин проектээр хараалагдана. Иимэ тодорхойлго энэнэй урда тээ союзна республикануудай уголовно кодекснууд дотор ондо ондоошогоор хараалагдадаг байгаа. Онсо аюултай гэмтэ ябадалаа дабталга тухай нэгэ янзын ойлгомжо тогтообол, үлэмжэ аюултай гэмтэ ябадалнуудтай тэмсэхэ хэрэгтэ туһа дүхэм болохо һэн.

Гэмтэ нюурые онсо аюултай ябадалаа дабтагша гэжэ мэдэрхэдээ, гэмтэ ябадалайнь хэр хүндэ, хэр оло дахин дабтагдаһанһаа дулдыдуулха гэжэ хуули соо заагдана. Гэмтэ ябадалаа дүрбэ, гурба дахин дабтаһанайнь түлөө сүүдлэхэдээ, тэрэшэлэн тон хүндэ гэм хэһэн аад, тэрэнээ хоёрдохёо дабтаа һаань — онсо аюултай гэмтэ ябадалаа дабтагша гэжэ мэдэрхэ гурим хуулиин проектээр хараалагдана.

Онсо аюултай гэмтэ ябадалаа дабтаһан хүнүүдые ямар гуримаар, ямар эрхэ байдалда сагааруулхаб гэһэн асуудалай гараад байбал, тиимэ хүнүүдые сүүдлүүлһэн гэжэ тоолохоёо болихо гурим ба услови хуулиин проект соо тодорхойлогдоно.

Олон жэлэй дүй дүршэлһөө харахада, сүүдлэгдэһэн зарим хүнүүдые гэм зэмэһээнь болзорһоо урид-условноор сүлөөлхэ тухай мүнөөнэй хуули хэрэглэхэдээ, хүн бүхэндэ тус тусгаар хандабал һайн байһаниинь элирнэ.

Сүүдлүүлһэн хүнүүдэй гэм зэмыень бүри наринаар тодорхойлхо гурим тогтоохые энэ проект хараална. Сүүдлүүлһэн хүнүүд сүлөөлэгдэжэшье болохо гү, үгышье байжа магад.

Болзорһоо урид-условноор сүлөөлдэг гурим эгээн аюултай гэмтэд тушаа хэрэглэхые хуули заршам мүнөөшье хорино. Хэһээлтэһээнь болзорһоо урид-условноор сүлөөлхэгүй тухай уголовно хуулиин эшэ үндэһэнүүдтэ тусгаар, бэеэ дааһан статья болгожо оруулха гэжэ дурадхагдана.

Сүүдээр тодорхойлогдоһон хэһээлтын болзорой хахадһаа бага бэшые дүүргэһэнэй һүүлээр, болзорһоо уридусловноор хэһээлтэһээ сүлөөлэгдэхөөр зууршалагдажа болохо хүнүүдэй тооое хороохо гэжэ энэ проект дурадхана.

Тиимэһээ сүүдлэгдэһэн хүнүүдэй нилээд олониинь сүүдэй шиидхэбэреэр тодорхойлогдоһон хэһээлтын болзорой гурбанай хоёр хубиһаа бага бэшые дүүргэхэ уялгатай болоно, һайн ябадалтай, ажалда үнэн сэхээр хандадаг байбал, болзорһоо урид-условноор сүлөөлэгдэхын тула зууршалагдаха эрхэ түйлажа болохо байна.

Гэхэтэй хамта 18 хүрэтэр наһатайдаа гэм хэһэнэй түлөө сүүдлүүлһэн хүнүүдыешье болзорһоо урид-условноор сүлөөлхэ иимэрхүү гурим бии болгохоор дурадхагдана.

Ажалаар заһан заларуулха ССР Союзай ба союзна республикануудай хуулиин эшэ үндэһэнүүдые, даб дээрэ хааха тухай гуримые, ССР Союзай ба союзна республикануудай уголовно хуулиин эшэ үндэһэнүүдтэ нэмэлтэ ба хубилалтануудые оруулха тухай СССР-эй хуулинуудые хаража үзэхэ ба баталхыень Союзай Соведэй, Национальностьнуудай Соведэй Хуули һанамжалан хараалдаг комиссинууд Верховно Соведые гуйна гэжэ элидхэлшэ түгэсхэл дотороо хэлэбэ.

ССР-эй Верховно Соведэй заседаниин зал соо.

Фотелеграфаар абтаһан зураг.

ВАРШАВСКА ДОГОВОРТО ХАБААТАЙ ГҮРЭНҮҮДЭЙ АРМИНУУДАЙ ШТАБНОЙ ҺУРАЛСАЛ

Варшавска договорто хабаатай гүрэнүүдэй нэгэдхэмэл зэбсэгтэ хүсэнүүдэй командованиин түсэбтэй зохилдуулан, 1969 оной июлиин 4-һөө 11 хүрэтэрхи үе соо Польшын Арадай Республикын газар дээрэ Польшын сэрэгүүдэй, ГДР-эй Арадай национальна армиин ба СССР-эй Зэбсэгтэ Хүсэнүүдэй штабуудай, ара талын органуудай һуралсал үнгэрэгдөө. Тус һуралсалые Варшавска договорто хабаатай гүрэнүүдэй нэгэдхэмэл зэбсэгтэ хүсэнүүдэй штабай начальник, армиин генерал С. М. Штеменко хүтэлбэрилбэ.

Энэ һуралсал дайшалхы нягта харилсаанай, үгэеэ ойлголсолгын оршон байдалда үнгэрөө, аха дүү арминуудай хоорондын хани барисаае саашадань бэхижүүлгэдэ туһа хүргөө.

ЗАВОДОЙ ШЭНЭ ПРОДУКЦИ

Элхиин авто-заһабарилгын завод табан жэлэй дүрбэдэхи жэлэй түрүүшын хахадай түсэбые үлүүлэн дүүргэбэ. 1.783 мянган түхэригэй продукци худалдаха түсэбөө 1.802 мянган түхэригтэ хүргэбэ.

Завод һэльбэн заһабарилагдажа, үргэдхэгдэжэ байһаар. Һүүлэй хэдэн жэлэй туршада заводой гол байшан баригдажа, тэндэ цех, участотууд түбхинөө. Заһабарида асарагдаһан машинанууд, двигательнүүдые задалха цех баригдажа байнхай. Мүнөө завод проектээр хараалагдаһан хүсэ шадалдаа хүргэгдөө. Хүдэлмэришэдэй ажаһууха 30 байратай нэгэ гэр баригдаад, хоёрдохинь дүүргүүтэй болоо.

Һэльбэн заһабарилагдажа байгаа завод шэнэ продукци бүтээжэ эхилбэ. Урдань 12 тонныи трайлернууд хэгдэдэг байбал, мүнөө 20 тонныи полуприцеп бүтээгдэдэг болобо. Чокернуудые хэхэ даабари мүн лэ үлүүлэн дүүргэгдээ. Хахад жэлэй түсэбһөө гадуур 13 мянган чокер хэгдэбэ.

Мүнөө республикымнай леспромхозууд хүсэ ехэтэй шэнэ трактор, машинануудаар хангагдажа байнхай. Тиихэтэй хамта завод шэнэ түхэлэй трактор, машина заһабарилдаг болоо. Гадна тэдэнэй заһабарида хэрэгтэй запасной частьнуудые бүтээжэ захалаа. Шухала хэрэгтэй 230 гаран запчасть бэлдэгдэжэ, леспромхозуудта эльгээгдэһэн байна.

Мүн бүтээн гаргагдадаг продукциин шанар һайжаруулагдажа байна. Урда жэлнүүдэйхитэй сасуулхада, заһабарилагдаһан техникын шанар тухай гомдол үсөөн ороно.

Манай коллектив В. И. Ленинэй 100 жэлэй ойн хүндэлэлэй социалис мүрысөөндэ оролсожо абаһан уялгаяа дүүргэхын түлөө шангаар тэмсэнэ. Заводой 10 участогууд хоорондоо мүрысэн ажаллана. Механо-хабсаралгын цехэй бүхы табан участок хахад жэлэй түсэбые үлүүлэн дүүргээ. Байгша оной түрүүшын хахадай даабарие 149,3 процент дүүргэһэн хабсаралгын участок социалис мүрысөөндэ түрүүлжэ гараа.

М. СИЗЫХ.
заводой түсэблэлгын таһагай начальник.

Загарай.

КОММУНИЗМЫН ИЛАН МАНДАХЫН ТҮЛӨӨ

БЭШҮҮР

Уласхоорондын коммунис хүдэлөөнэй бата нэгэдэлые, нягта жагсаалые улам бэхижүүлхэ хэрэгтэ Москвада зарлагдаһан коммунис ба хүдэлмэришэнэй партинуудай Зүблөөн гүнзэгы ехэ үүргэ дүүргэнэ гээд Бэшүүрэй аймагай коммунистнууд, бүхы ажалшад үнэн зүрхэнһөө мэдүүлнэ. Энэ Зүблөөнэй хүдэлмэридэ хабаадаһан КПСС-эй делегациин ажал ябуулга ниитын зүгһөө үндэр сэгнэлтэдэ хүртөө. Тус Зүблөөнэй дүнгүүдые сэгсэлһэн партиин ЦК-гай июниин Пленумэй тогтоол бүгэдэ ниитээр һайшаагдаа.

«Коммунис ба хүдэлмэришэнэй партинуудай уласхоорондын Зүблөөнэй дүнгүүд тухай» асуудал зүбшэн хэлсэһэн аймагай партийна эдэбхитэдэй суглаанда хабаадагшад иимэ түбшэлөл хэһэн байна. Энэ асуудалаар КПСС-эй райкомой нэгэдэхи секретарь **Н. А. Калашниковай** хэһэн элидхэл тушаа үгэ хэлэһэн нүхэд Зүблөөнэй түүхэтэ удха шанартай байһан тухай онсо тэмдэглэхэ зуураа, тэндэ абтаһан документнүүдые гүнзэгыгөөр шудалха, олониитэдэ ойлгуулха, партийна организациин ябуулдаг али бүхы хүдэлмэрине ажалшадай политическэ ба ажалай дэбжэлтые улам дээшэлүүлхэ хэрэгтэ, табан жэлэй даабари болон В. И. Ленинэй түрэһөөр зуун жэлэй ойн хүндэлэлдэ абаһан социалис уялгануудые амжалтатайгаар дүүргэхэ тэмсэлдэ зорюулха ёһотойбди гэжэ мэдүүлбэ.

Аймагай партийна эдэбхитэдэй суглаанай хүдэлмэридэ КПСС-эй обкомой бюрогой гэшүүндэ кандидат, партиин обкомой партийно-эмхидхэлэй хүдэлмэриин таһагые даагша **А. Б. Бардонов** хабаадалсажа, дэлгэрэнгы үгэ хэлэһэн байна.

Суглаанда хабаадагшад КПСС-эй ЦК-гай июниин Пленумэй тогтоолые һайшааһан, аймагай партийна организациин бэелүүлхэ зорилгонуудые тодорхойлһон резолюци нэгэн дуугаар баталан абаа.

УЛААН-ҮДЭ

Улаан-Үдын хүдөөгэй аймагай партийна эдэбхитэдэй суглаан партиин райкомой заседаниин зал соо боложо үнгэрбэ.

Суглаанда ерэгшэд КПСС-эй обкомой секретарь **Н. М. Продайводагай** «Коммунис ба хүдэлмэришэнэй партинуудай уласхоорондын Зүблөөнэй дүнгүүд тухай» хэһэн дэлгэрэнгы элидхэлые тон анхаралтайгаар шагнаад, зүбшэн хэлсээ.

Элидхэл тушаа үгэ хэлэлгэнэй эхилхэдэ, «Дружба» колхозой түрүүлэгшэ **И. М. Жданов** түрүүлэн трибунада гараба. Удаань Дээдэ Жэрэмэй дунда һургуулиин директор **Т. А. Быков**, Ивалгын турмалга-үйлэдбэрилгын ажахын парткомой секретарь **Ч. Д. Дандаров**, ВЛКСМ-эй райкомой нэгэдэхи секретарь **С. Г. Лумбунов**, КПСС-эй райкомой секретарь **П. И. Бутковский** болон бусад үгэ хэлэбэ. Тэдэнэр уласхоорондын коммунис хүдэлөөе бэхижүүлхэ талаар КПСС-эй ЦК-гай Политбюрогой баримталдаг хараа шугамые, бодото ажал ябуулгые үндэрөөр сэгнэбэ, үлэн зүрхэнһөө дэмжэбэ.

Улаан-Үдын аймагай коммунистнууд, бүхы ажалшад урдаа табиһан зорилгонуудаа амжалтатайгаар дүүргэхын түлөө бүхы хүсэл оролдолгоёо, эрмэ хүсэеэ гаргаха байха гэжэ эдэбхитэдэй суглаанда хабаадагшад партиин обкомые найдуулба.

БАГДАРИН

Эндэ болоһо дүүрэһэн Баунтын аймагай партийна эдэбхитэдэй суглаанда хабаадагшад Москвада болоһон коммунис ба хүдэлмэришэнэй партинуудай уласхоорондын Зүблөөнэй дүнгүүд тухай асуудал зүбшэн хэлсэбэ. Тус асуудалаар КПСС-эй райкомой нэгэдэхи секретарь **Г. Н. Воронин** элидхэл хээ.

Республикын холын хойто аймагай коммунистнууд, үргэн ниитэ ажалшад Москвада болоһон ехэ зүблөөнэй хүдэлмэреэр саг үргэлжэ һонирхожо байгаа. Тэндэ абтаһан документнүүд хадаа уласхоорондын коммунис хүдэлөөнэй улам үргэдэжэ, эрмэ хүсэ орожо байһые гэршэлнэ. Энэ зүблөөнэй амжалтатайгаар үнгэрһэн хүдэлмэридэ манай КПСС-эй Центральна Комитедэй, тэрэнэй Политбюрогой оруулһан хубита сэгнэшэгүй ехэ байна гэжэ элидхэл дотор, мүн лэ хэлэгшэдынь онсо тэмдэглэбэ.

Суглаанда хабаадагшад КПСС-эй ЦК-гай июниин Пленумэй тогтоолые һайшааһан, түрэл партингаа политикые дэмжэһэн шиидхэбэри абаба.

ЯРУУНА

Коммунис ба хүдэлмэришэнэй партинуудай уласхоорондын Зүблөөнэй дүнгүүд тухай» асуудал Ярууны аймагай партийна эдэбхитэдэй суглаан дээрэ зүбшэн хэлсэгдэбэ. Энэ асуудалаар КПСС-эй райкомой нэгэдэхи секретарь **Н. Н. Шомоевой** хэһэн элидхэл бүгэдын анхарал татаба.

Уласхоорондын коммунис хүдэлөөе улам нягта жагсаалтай болгохын түлөө манай Коммунис партиин ЦК, тэрэнэй Политбюро асари ехэ оролдолго гаргана. Москвада үнгэрһэн коммунис ба хүдэлмэришэнэй партинуудай уласхоорондын Зүблөөндэ хабаадалсаһан КПСС-эй делегациин ажал ябуулгые үндэрөөр сэгнэһэн партиин ЦК-гай июниин Пленумэй шиидхэбэрине суглаан дээрэ үгэ хэлэгшэд үнэн зүрхэнһөө һайшаагаа.

Москвада болоһон Зүблөөнэй хүдэлмэрине сэгсэлһэн гол документын гүнзэгы удхые шудалха, олониитэдэ ойлгуулха шухала тэжэ суглаанай резолюци дотор бэшэгдэбэ. КПСС-эй ЦК-гай июниин Пленумэй тогтоолые бүримүһөөр һайшааха зуураа, партиин XXIII съездын хараалһан зорилгонуудые, В. И. Ленинэй түрэһөөр зуун жэлэй ойн хүндэлэлдэ абаһан социалис уялгануудые амжалтатайгаар бэелүүлхын түлөө шармайн оролдохо эрилтэ табиһан тогтоол суглаан дээрэ абтаа.

БАРГАЖАН

Эндэ аймагай партийна эдэбхитэдэй суглаан болобо. Суглаанда хабаадагшад КПСС-эй обкомой бюрогой гэшүүндэ кандидат республикын Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшын нэгэдэхи орлогшо **В. И. Лубровскиин** хэһэн «Коммунис ба хүдэлмэришэнэй партинуудай уласхоорондын Зүблөөнэй дүнгүүд тухай элидхэлые анхарал ехэтэйгээр шагнажа, зүбшэн хэлсэбэ.

Элидхэл тушаа Баргажанай леспромхозой парткомой секретарь **Н. Ш. Очиров**, аймгүйсэлкомой дотоодын хэрэгүүдэй таһагай начальнигай орлогшо **М. О. Алексеев**, ВЛКСМ-эй райкомой нэгэдэхи секретарь **П. Х. Эрдынеев**, Ленинэй нэрэмжэтэ колхозой түрүүлэгшэ **В. А. Будаев**, Баргажанай совхозой профсоюзай рабочкомой түрүүлэгшэ **Д. И. Ветошников**, аймагай газетын редактор **Н. И. Козулин**, КПСС-эй райкомой нэгэдэхи секретарь **В. П. Шабагоров** гэгшэд үгэ хэлэбэ.

Уласхоорондын коммунис хүдэлөөнэй жагсаалые бэхижүүлхэ зорилгоор КПСС-эй ЦК-гай Политбюрогой бэелүүлдэг хараа шугамые, бодото ехэ ажал ябуулгые гүйсэд дэмжэһэн тогтоол суглаанда хабаадагшад баталан абаа.

ХОРИ

Аймагай түбтэ зарлагдаһан районой партийна эдэбхитэдэй суглаан өөрынгөө хүдэлмэрине коммунис ба хүдэлмэришэнэй партинуудай уласхоорондын Зүблөөнэй дүнгүүдтэ зорюулба. КПСС-эй райкомой нэгэдэхи секретарь **П. М. Павлов** энэ суглаан дээрэ элидхэл хэһэн байна.

Үгэ хэлэгшэд: Үдын, Дээдэ-Тайлсын совхозуудай, Хүрбын леспромхозой парткомуудай секретарьнар **Ц. Ж. Ширапдоржиев**, **В. И. Проничев**, **М. П. Трофимов**, Анаагай совхозой хонишон **С. Н. Сойжонов**, аймагай библиотекые даагша **Р. А. Лисова**, аймагай «Шэнэ Үдэ» газетын редактор **Ф. А. Хандархаев** гэгшэд КПСС-эй Центральна Комитедэй июниин Пленумэй шиидхэбэринүүдые үнэн зүрхэнһөө дэмжэжэ, бүримүһэн һайшаажа байһанаа мэдүүлбэ.

Аймагай ажахынууд табан жэлэй дүрбэдэхи жэлэй түрүүшын хахадые яһала һайн амжалтатайгаар үнгэргөөд байна. Ган гасуур боложо үйлэдбэридэ һаад тойбо ушаруулжа байгаашье һаань, энэ бэрхэшээлые зоримгойгоор дабан гаража, байгша оной түсэб, уялгануудые урагшатай һайнаар дүүргэхын түлөө бүхы хүсэ шадалаа, арга боломжонуудаа аймагай ажалшад гүйсэд дүүрэн элсүүлхэ байха гэжэ суглаанай абаһан тогтоол соо онсолон бэшэгдээ.

Партийна эдэбхитэдэй суглаанай хүдэлмэридэ КПСС-эй обкомой гэшүүн, республикын мелиорациин ба уһанай ажахын министр **В. Р. Большаков** хабаадалсаа, мүнөө үе сагай үг зорилго тодорхойлон, үгэ хэлээ.

Улаан-Үдын ТЭЦ-тэ Петр Николаевич Тер 25 жэлэй туршада хүдэлнэ. Энэ хүмнай шалгалтын-хэмжэлтын приборнуудай болон автоматикын слесарь юм. Эдэ приборнуудые заһабарилха хэрэгтэ Петр Николаевич баян дүй дүршэлтэй болонхой. Уралан наримжуулгын дурадхалнуудые ходо оруулжа, нилээд ехэ мүнгэ алмаһан байха. Нүхэр Тер коммунис ажалай ударнигай нэрэ солотой.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Петр Николаевич Тер.

П. БУРМАКИНАЙ фото.

КПСС-эй ЦК-гай ОКТЯБРИИН ПЛЕНУМЭЙ ШИИДХЭБЭРИ БЭЕЛҮҮЛХЫ...

ТАБА МЯНГАТ... ОЛОШОРОГ Л...

(Сэлэнгын совхозой түрүү һаалишан Н. Л. ТАДВАШКИН...

Һүүлэй жэлнүүдтэ, илангаяа КПСС-эй ЦК-гай мартын (1965 он) Пленумһээ хойшонхи үе соо, манай совхозой мал ажалда зарим тэды амжалта түйлагдаа. Һүүлэй дүрбэн жэлэй туршада совхоз доторнай мяха абалга 20 процент, һү һаалга—25 процент, ноохо хайшалалга 10 процент дээшэлээ. Адууһа малайнгаа тоо толгойе олошоруулхаһаа гадна, ашаг шэмыень дээшэлүүлхэ хүдэлмэри жэлһээ жэлдэ ябуулагдана.

Би һаалишанаар долоодохи жэлээ хүдэлжэ байнаб. Энэ үнгэрһэн сагай хугасаа дотор хэһэн бүтээһэн ажал хэрэгээ дурсахые һанана бэшэб. Һаалишанай ажалай хэды хүшэршье һаань, би энэ ажалдаа аргагүй дуратайб, һаалишан мэргэжэлээрээ омогорходогбди. Манай үргэн уужам Эхэ орон дотор ямаршье ажалһаа хүндэтэй, тиимэһээ хүн бүхэн өөрынгөө мэргэжэлээр омогорхоншьегүй яахаб даа.

Агуу ехэ вождь В. И. Ленинэй түрэһөөр 100 жэлэй түүхэтэ ойе ажалай бэлэгээр угтаха зорилго урдаа табижа, даалтагдаһан үнеэн бүриһөө 5000 килограмм һү һааха гэһэн социалис уялта абаа һэм. Хэлэһэн үгэдөө хүрэжэ, энэ абаһан уялтаяа заатагүй дүүргэхын тулада мүнөө хамаг хүсэеэ элсүүлэн хүдэлжэ байнаб. Жэлэй эхинһээ хойшо, таба һарын туршада үнеэн бүриһөө 1900 килограмм һү һаанхайб. Июнь һараһаа эхилжэ, зунай һаранuудта улам ехэ һү һааха зорилготойб гэхэ гү, али һара соо үнеэн бүриһөө 450 килограмм һү абаха гэжэ шиидэнхэйб. Тиигээд намар-үбэлэй сагта һарадаа үнеэн бүриһөө 300 килограмм һүнэй һаагдабал, абаһан уялгаяа дүүргэхэмни лаб тай.

Урдань, илангаяа һаалишанаар хүдэлмэрилжэ байһан түрүүшынгээ жэлнүүдтэ, 5 мянган литр һүн тухай ой ухаандамнишье ородоггүй бэлэй. Һү һаалгаар 1963 оной дүн гаргахада, үнеэн бүриһөө 1750 килограмм һү һааһан байгаа һэм. Энэмнай тон бага, һанаа амархан хүдэлхөөр бэшэ гэжэ һанагдаа. Хайшан гээ һаа, ямар аргаар ехэ һү һаалтай гээшэб гэжэ «үдэрэй һанаан, һүниин зүүдэн» яһала болгодоһон байха.

Тэрэ гэһэнһээ хойшо хэжэ байһан ажалдаа бүхы анхаралаа хандуулаад, зоотехническэ заабариин ёһоор ажаллажа эхилээ һэм. Жэл ерэхэ бүри дүршэл ехэтэй болооб. Урдань үнеэн бүриһөө 2 мянган килограмм хүрэхэгүй һү һаадаг байбал, харин 1968 ондо үнеэн бүриһөө 5573 гэхэ гү, али арбан долоон үнеэдһээ бүхыдөө 95.858 килограмм һүн һаагдаа. Эдэ тоонууд хоорондоо ямар ехэ илгаатай гээшэб? Хайшан гээд, ямар аргаар һү һаалгые иимэ ехээр дээшэлүүлжэ шадаһан тухайгаа хэлэхэ хүсэлтэйб.

Намда 20 үнеэн даалгагданхай. Тэдэнэймни 12-ынь мүнөө тугаланхай. Һү ехээр үгэдэг үнеэдые хэншье зорюута илгажа намда үгөөгүй. Билюутын гүүртын юрын лэ нютагай һайжаруулагдаһан үүлтэрэй үнеэд юм.

Тэжээл байнал гээд малаа хэм хэмжүүргүйгөөр эдеэлүүлдэг заншалгүйб. Малые зүбөөр эдеэлүүлгэдэ анхаралаа ехээр хандуулха хэрэгтэй. Үнеэдээ һааха үедөө эдихэ юумэ багаар табижа үгэхэ гү, алишье һаа эдихэ юумэ заримдаа табижа үгэдэггүйб. Энэ яахадаа иигэжэ һургагданаб гэхэдэ, хэрбээ холимол тэжээлэй дуталдаха сагта, үнеэдни һүеэ татадаггүй, һааха үедэ тэршэлдэггүй юм. Зарим нэгэн һаалишад үнеэдтэ ехэ юумэ эдюулбэл, ехэ һү үгэхэ гэжэ буруу ойлгодог.

Үнеэдтээ бага багаар эдихэ хоолыень хубаарилан үгэдэг байнаб. Малые иигэжэ эдеэлүүлхэдэ, үгтэһэн эдеэ хоолоо үлөөнгүй, иишэ тиишэнь хүшуугаараа үрижэрхингүй, дууһан эдидэг. Түрүүн силос ехээр үгэдэггүйб.

Һааха үнеэгээ уяхын тэдыдэ багаханаар эдихэ юумэ үгэхэдэ һайн. Һаажа дүүргэһээр таряа талханай зүйл, заал һаа уһанда худхажа шэнгэрүүлээд үгэхэдэ дээрэ гэжэ һанагшаб. Тэрэнине хуурай хэбээрнь малда эдюулхэдэ, үрэ багатай гэжэ тоологшоб.

Зунай сагта холимол тэжээл гидролизно дрожжотой худхажа эдюулдэг хүм. Лахадаа иигэжэ эдюулэгдэнэб гэхэдэ, эдэ холигдоһон зүйлнүүд эдинсэ ехэтэй болодог, малай бэедэ шэнгэсэтэй байна бшуу. Харин үбэлэй сагта эһээмэл һолоомо ехээр малда үгэнэб. Энэ эһээмэл һолоомошье силос үгэдэгтөөл бага багаар эдюулэгшэб.

Үнеэдтээ мочевинэ саг үргэлжэ эдюулдэгби. Түрүүшээр нэгэ үнеэндэ 30 грамм мочевинэ силостэй холижо эдюулдэг аад, байһаар тэрэнэйнгээ хэмжээе 50,75,100 грамм болотор ехэ болгоһон байнаб. Һүүлэй һүүлдэ үнеэдтээ 150 грамм хүрэтэр эдюулдаг болооб. Иигэжэ үнеэдтэ мочевинэ эдюулалсахада тэжээл хүсэдөөр бэедэ шэнгэжэ, һүнэйнь тоһолиг эли бодо дээшэлнэ гэжэ һаалишад ойлгодог болонхой.

Дэлгэнэжэ ябаһан үнеэдые зүбөөр эдеэлүүлгэдэ анхаралаа тон ехээр хандуулагдана. Арбаад жэлдэ һаалишанаар хүдэлхэ үедөө, дэлгэнэжэ ябаһан үнеэдые муугаар эдеэлүүлбэл, һүүлдэ тугаллаһан хойноо һү багаар үгэнэ гэжэ ойлгожо абааб. Дэлгэнэжэ ябаха үедэнь һайнаар харууһалһан, зүбөөр эдеэлүүлһэн үнеэн тугаллаһан хойноо ямаршье һаамхай үнеэнһээ дутуугүй, заримдаа үлүүшье һү үгэдэг ушар бии. Үнеэдэйнгээ зан абарине, бэеынь тамирые тон һайнаар мэдэхэ болоһон тула, ороондо ороһонойнь, мүн тугаллаһанайнь һүүлдэ тэдэнээ, хэмжүүрээр, түс түстэнь эдеэлүүлдэг хүм.

Тугаллаха дүтэлшэһэн үнеэдээ бэлшээридэ ябуулхаяа болижо, түрэтэрнь амаруулхада һайн. Иигэжэ амаруулагдаһан үнеэд тамираа алдадаггүй байха юм. Эдэ үнеэдые һайнаар эдеэлүүлхэһээ гадна, анхаралтайгаар адаглан хараха бшуу. Дэлгэнэжэ ябаһан, мүн тугаллаха үедөө тусхай харууһанда байһан үнеэд түрэһэнэйнгөө удаадахи 3 һара соо һү илангаяа ехээр үгэдэг. Тугаллахынь урда тээ 3—4 хоног урид, үнеэдэй дэлэндэ саг үргэлжэ массаж хэжэ эхилхэ. Хэрбээ үнеэдэй дэлэнгэйнь шандагар хатуу байгаа һаань, халуун уһанда бүд норгоогоод, жэн табидагби. Иигэжэ жэн табихада үнеэдэй дэлэн зөөлэн боложо үгэхэ, тугаллаһан хойнонь һаахада зохидшье байдаг.

Массаж, халуун жэн һаалишан үдэр бүри хэхэ ёһотой гээшэ. Тугаллаһан үнеэдээ сүүдхэ соо 3—4, зарим нэгыень 5 дахин һааха. Һаахынгаа урда тээ гар үзүүрэй массаж эрхэбэшэ хэдэг, мүн һаажа дүүргэтэрээ үшөө нэгэ иимэ массаж хахадэ, үнеэд һайн... һү ехээр үгэдэг бай... илгадгүй. Долоон һар... үнеэдээ сүүдхэ соо ... энээнэй һүүлдэ арбан ... шада сүүдхэ соо хоёр, 5-... туршада үдэрэй нэгэ, ... лэ мүн лэ 5—6 хоно... хоёр үдэртэ нэгэ һааха ... һү үгэхэ болоторнь һа... дэ шэргээдэгби. Шэрэ... эдихэ хоолыень хара... болгогдолог гэхэ гү, али ... ехэнхидээ һолоомо ... сагта бэлшээридэ ябу...

Анха түрүүшынхеэ ... үнеэдтэ онсо анхарал ... рэгтэй. Энээнэй аша ... Түрүүшынхеэ тугалла... сүүдхэ соо 14—15 ки... үгэдэг болоно. Түрүүш... лаха үнеэдтэ 2—2,5 һа... хараалаа хандуулжа эхил... Нэн түрүүн тэдэнине хо... байрадань уяжа һургад... ногой туршаа уяанда ба... һайнаар эдеэлүүлэгдэһэн ... байрадаа дадана бшуу. Э... лээр дахин бэлшээридэ ... һайнаар эдеэлүүлэгдэдэг ... жэ хүгшэн үнеэд мэтэ ... тэгшэ харууһанда байл...

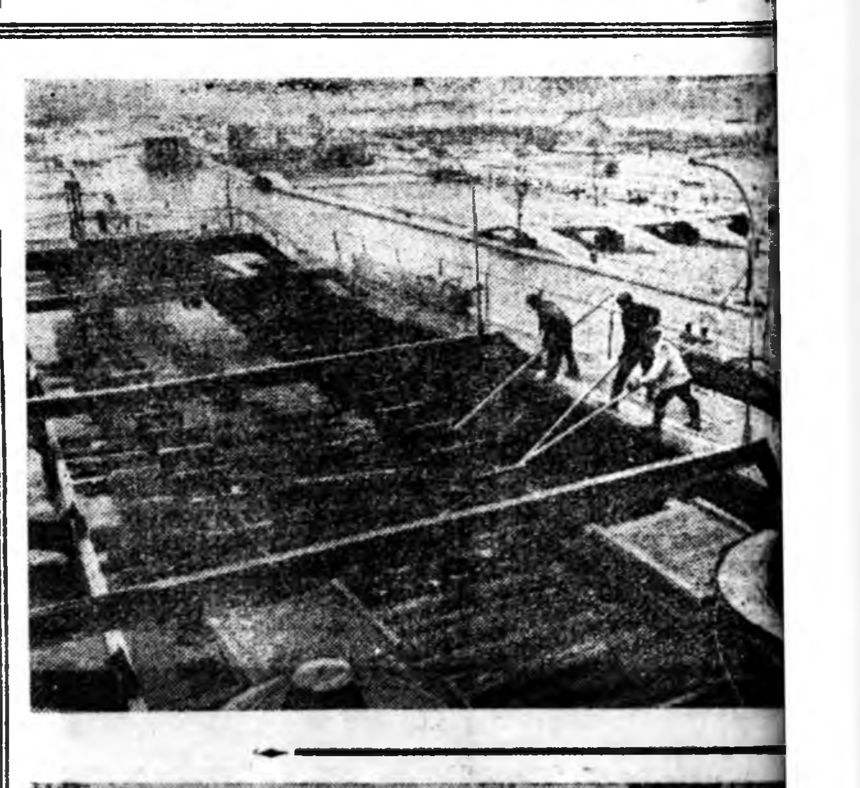
Түрэхэ дүтэлһэн гун... нормоор эдеэлүүлэгдэн... сүүдхэдэ 20—20 килогр... 5—10 килограмм эһээм... 8—10 литр бурдуур үгэ... тай. Иимэ гуримаар эдеэ... хадамни үнеэд тугалла... һүтэй байна бшуу. Туга... түрүүн. 20 хоног үнеэдэй... гые эльбадэг, хүхэнүүд... багаар шөбторжо дадхаа... Тиинһээр массаж хэжэ, ... табидагби. Үнеэдээ һааха... бултыень һаажа дүүр... һүүлдэ баһа дахин ... дэг заншалтайб. Үнеэдээ ... эдеэлүүлээд, һайнаар ... байһанай ашаар лэ ехэ һ... на гэжэ һанагшаб.

Үнеэдэйнгээ тугалла... хоноһон хойно, ототой бо... тэнь искусственна аргаар... дэг гуримтайбди. Хэрбэ... хүйтэндэ үнеэдэй болзор ... той болоогүй һаамь, си... таридаг. Тиихэдэнь эрхэ ... болодог байна. Харууһал... үнеэдни юрэдөө һубайрдаг... зариманиинь жэлдээ хоёр... түл үгэдэг юм. Яахадаа ... ёр дахин түл абажа ша... хаража үзэе? Январь һа... һара болотор 18 үнеэд ... байна. Январьда туга... үнеэдни жэлэй дүүрэхэ ба... түл үгэһэн юм. Энэмна... үнеэд саг дээрээ урэжүү... лэһэн байна бшуу. Иигэжэ ... һээ 29 тугал абтаа. Ондоо... жа үзэхэдэ, 100 үнеэнһээ ... абтаһан жэшээтэй болоно.

Һаалишан Надежда Лазаревна Тадвашкинагай а... дүй дүршэлэй гол түлэбүүдые өөрынь хөөрөөнһөө хара... бэбди. Суута һаалишанай ажалда ямаршье тиимэ «дал... са» юумэ үгы гэжэ мэдэбэбди.

Һаалишан Тадвашкинагай дүй дүршэл угаа һайн... һаалишан бүхэн дэмжэн абажа байна. Ажалдаа иимэ ... жалта түйлахын тулада, ехэ эрмэлзэл, һанаһан, зориһо... гээ бэелүүлхын тулада үсэд нэтэрүү оролдолго хэрэгтэй... дээ үнеэн бүриһөө 5 мянган килограмм һү һаадаг һаа... Буряад орон доторнай олошорог лэ.

Энэ хөөрөөе манай корреспондент Ц. ДОРЖИЕВ б...

Кама мүрэн дээгүүр модо урадхуулга түлэг дундаа.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Кама мүрэн дээгүүр урдаха модые таллулжа байна.

ТАСС-ай фото.

УЛАСХООРОНДЫН ЗҮБЛӨӨНЭЙ МАТЕРИАЛНУУДЫЕ ХҮН ЗОНДО ОЙЛГУУЛХА

ЛЕКТОРНҮҮД-ПРОПАГАНДИСТНАР ХҮДӨӨ ГАРАБА

«Знание» бүлгэмэй гэшүүдлекторнүүд хамтадаа дүшөөд хүн республикын аймагуудта гараба. Улаан-Үдэ городой дээдэ һургуулинуудай багшанар, Буряадай филиалай эрдэмтэд эдээнэй дунда бии.

Коммунис ба хүдэлмэришэнэй партинуудай уласхоорондын байдал тухай лекцинүүдые эдэнэр уншажа эхилээ.

НЭЭМЭЛ ТАЛМАЙНУУДТА

Городой промышленна предприятинуудта, байрын ехэ ехэ гэрнүүдэй дэргэдэхи нээмэл талмайнуудта «Знание» бүлгэмэй гэшүүд-лекторнүүд С. Д. Кузичев, Е. А. Атутова, С. Н. Телешков болон бусад лекцинүүдые уншана. Темэнь—уласхоорондын зүблөөнэй дүнгүүд. «50 лет Октября», Бабушкинай, Терешковагай нэрэмжэтэ үйлсэнүүдэй нээмэл талмайнуудта иимэ лекцинүүд уншагдаба.

ЭРДЭМ, ТЕХНИКЫН АСУУДАЛААР...

«Знание» бүлгэмэй РСФСР-эй организациһаа техникын эрдэмэй кандидат, тус бүлгэмэй гэшүүн В. Г. Шинкаренко манай городто ерээ. «Теплоприбор», Ленинскэ комсомолой 50 жэлэй нэрэмжэтэ заводууд болон бусад предприятинуудай инженернүүд, техникүүдтэ, техникэдэ хабаатай бүхы мэргэжэлтэдтэ зорюулан, нүхэр Шинкаренко олон лекци уншаба. Эдэнь мэргэжэлтэдые ехээр һонирхуулһан байна.

Ф. МОДОСОЕВА.

ЛЕКЦИОННО ХҮДЭЛМЭРИДЭ—ОЛОНОЙ АНХАРАЛ

Республикын ажалшадай дунда коммунис ба хүдэлмэришэнэй партинуудай түлөөлэгшэдэй Москвада болоһон уласхоорондын зүблөөнэй материалнуудые, тэндэ нэгэн дуугаар баталан абтаһан «Владимир Ильич Ленинэй түрэһөөр 100 жэлэй ой тухай коммунис ба хүдэлмэришэнэй партинуудай зүблөөнэй хандалга» тайлбарилан ойлгуулхын тула хото, хүдөөгэй лекторнүүд — «Знание» бүлгэмэй гэшүүд һүүлэй үедэ ехэхэн оролдолго гаргажа байна. Улаан-Үдын Советскэ, Октябрьска районуудта, Захааминай, Мухар-Шэбэрэй, Загарайн, Баргажанай аймагуудта «Знание» бүлгэмэй эмхинүүд муу бэшээр хүдэлнэ. Эндэ һара бүридэ ленинскэ үдэрнүүд үнгэргэгдэжэ, ленинскэ тематикаар һонирхолтой лекци, элидхэлнүүд, һуурин, тосхонуудаар, фермэ болон бригаднуудаар уншагдадаг болоо.

Хүдөөгэй лекторнүүдэй хүдэлмэридэ партийна организацинууд, КПСС-эй райкомууд ехэхэн анхаралаа табижа туһа хүргэнэ, тэдэнэрэй һуралсал эмхидхэнэ.

Гэхэтэй хамта «Знание» бүлгэмэй эмхинүүдэй хүдэлмэридэ үшөөл олон дутагдалнууд үзэгдэнэ. Холын малшадта лекци, элидхэл үсөөн уншагдана, уншагдахадаашье зариманиинь удха багатай, һонигүй байдаг. Бүлгэмэй районуудай правленинүүд лекци уншалгые хүсэд гуримшуулжа шаданагүй. Эдэ дутагдалнууд «Знание» бүлгэмэй республиканска правленидэ сэхэ хабаатай.

Эдэ бүгэдэ тухай һаяхан болоһон пленум дээрэ республикын «Знание» бүлгэмэй харюусалгата секретарь М. И. Сергеев дэлгэрэнгыгээр тэмдэглэһэн байна. Пленум дээрэ коммунис болон хүдэлмэришэнэй партинуудай уласхоорондын зүблөөнэй материалнуудые арад зоной дунда тайлбарилан ойлгуулха талаар «Знание» бүлгэмэй Буряадай организациин зорилгонууд тухай асуудал зүбшэн хэлсэгдэһэн байна.

Пленум дээрэ үгэ хэлэһэн нүхэд лекционно пропагандада бии байһан дутагдалнуудые элирүүлхэ зуураа бүлгэмэй эхин эмхинүүдэй хүдэлмэри һайжаруулха тухай олон дурадхалнуудые оруулба.

— Тоогой талаар лекци уншаха даабари дүүргэгдэнэ гээшэ. Зүгөөр удха шанарайнгаа талаар олонхинь, илангаяа хүдөө ажахын темээр уншагдадаг лекцинүүд, мүнөөнэй эрилтэдэ хүсэд харюусажа шаданагүй, — гэжэ нүхэр Цыбиков (Баргажан) хэлэнэ. Гадна уласхоорондын байдал тухай ажалшадта түргөөр дуулгажа шаданагүйбди. Лекцинүүд удаан бэлдэгдэжэ, удхань хуушархаяа һанадаг. Али нэгэн шухала асуудалые, дэлхэй дээрэ боложо байһан үйлэ хэрэгүүдые хүсэдөөр тайлбарилжа шадангүй үлэшэдэгшье ушар үзэгдэдэг. Ажалшадай дунда политическэ мэдээсэл хэхэдээ кино хэрэглэхэ арга боломжо районуудта байхагүй. Хэрэгтэй журналнуудые, документальна болон хроникальна фильмүүдые олохогүйт.

Хяагтын райондо ажалшадай дунда политическэ мэдээсэл һонирхолтойгоор эмхидхэгдэнэ. Нэгэн доро нэгэ ажахыда 2—3 политинформатор, лекторнүүд ошодог заншалтай болоо. Түрүүшынгээ үдэртэ хүмүүжүүлгын, ойлгууламжын хүдэлмэриин ямараар эмхидхэгдэһэнтэй тэдэнэр танилсадаг, хүн зонтой хөөрэлдэжэ юугээр һонирходогыень мэдэжэ абадаг. Һүүлээрнь бригада, фермэнүүдтэ гаража лекци, элидхэл уншадаг, политическэ мэдээсэл үнгэргэдэг юм. «Знание» бүлгэмэй аймагай отделениин харюусалгата секретарь А. К. Сурмачай тэмдэглэһэнэй ёһоор, политическэ мэдээсэл үнгэргэлгэдэ аймагай хүтэлбэрилхы тушаалтад, эндэхи хилэ сахигшад эдэбхитэйгээр хабаадалсана.

Республикын ниислэлэй Советскэ райондо лекционно хүдэлмэри үргэн далайсатай болоо гээд нүхэр Ананьев мэдээсэнэ. Багшанарай, технологическа институдуудай багшанар, студентнэр илангаяа ехэ юумэ хэнэ. Мүнөө үдэр бүри районой предприяти, эмхи зургаануудаар 30—50 лекци уншагдана. Партийна организацинуудтай нягта холбоотойгоор ажаллахада лекторнүүдтэшье, «Знание» бүлгэмэй эхин эмхинүүдтэшье хүнгэн, ажал хэрэгынь урагшатай байдаг болоо. Олон газарта залуу лекторнуудэй һургуули хүдэлнэ. Жэшээлхэдэ, багшанарай институдта эмхидхэгдэһэн иимэ һургуулида 200 хүн һуралсана. Залуу лекторнүүдэй ургалтада технологическа, культурын институдуудай парткомууд, ахамад багшанар горитойхон анхаралаа табина.

Коммунис болон хүдэлмэришэнэй партинуудай уласхоорондын зүблөөнэй материалнуудтай ажалшадые танилсуулха гэшэ «Знание» бүлгэмэй бүхы эмхинүүдэй, лектор бүхэнэй мүнөөнэй шухала зорилго мүн гэжэ үгэ хэлэһэн бусад олон нүхэд онсолон тэмдэглэһэн байна. Энэ зорилго амжалтатайгаар бэелүүлхын тула бүхы хүдэлмэреэ эрид һайжаруулха, пленум дээрэ баталан абтаһан хэмжээ ябуулгануудые дүүргэхын тула оролдохо хэрэгтэй.

Д. ЦЫБИКЖАПОВ.

Азербайджанай ниислэл хотодо метро баригдана.

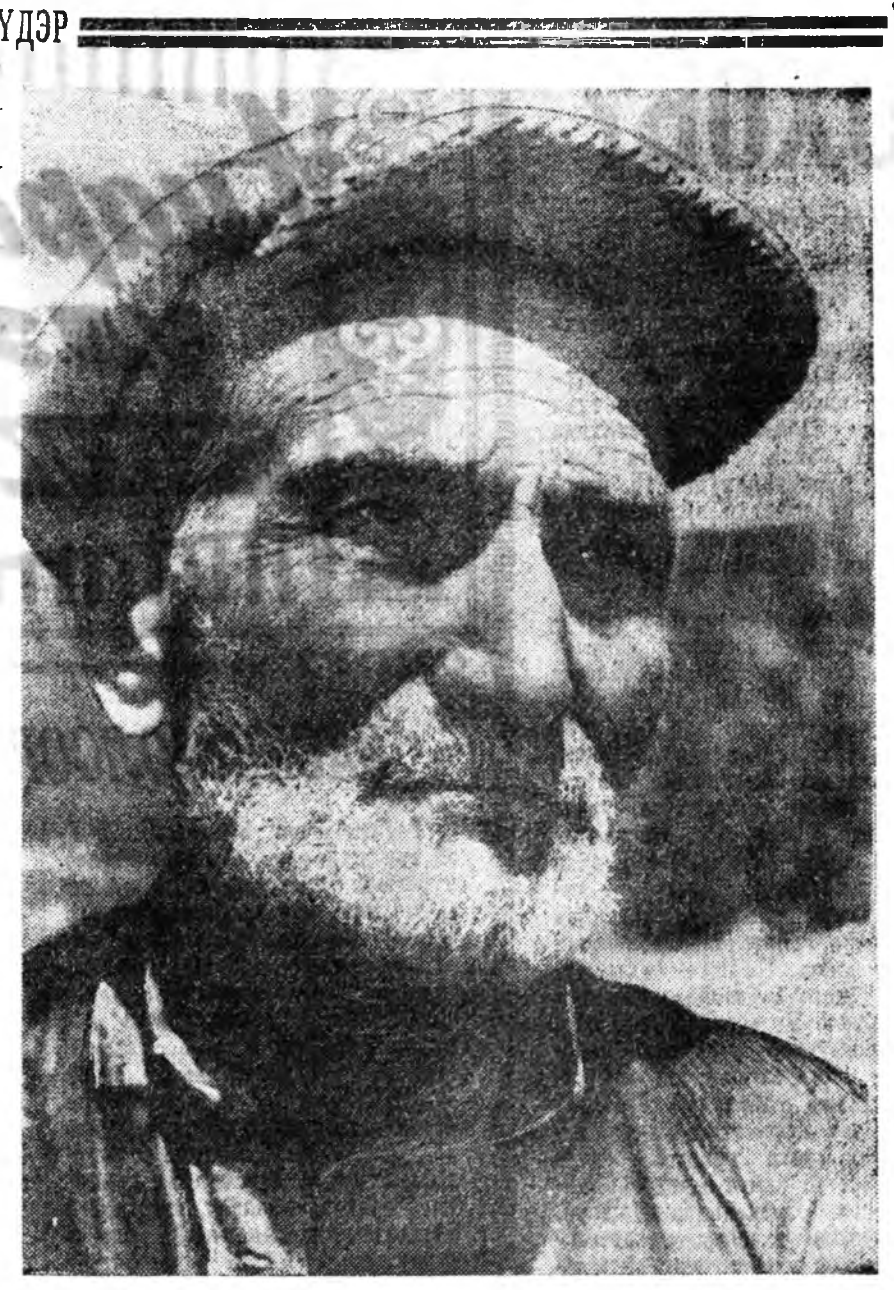
ТАСС-ай фото.

...АГАЙШУУЛ

...загаhашадай hайн-
...гол мүрэнүүдтэй хуби
...холбоhон загаhашадай
...э ажал үндэрөөр сэг-
...загаhашад парти, прави-
..., совет арадай ан-
...юу болгон, үнэн сэ-
...жа байнхай.
...кымнай загаhашад
...айда олоороо гарадаг.
...үбэл зунгүй загаhа
...хоолой энэ шухала
...лшадые хангана.

...Чивыркуйска тохойдо
...хүн загаhа барижа
...Тэдэнэй олонхинь бага
...Байгалтай нүхэсэжэ,
...шын ажал шэлэн
...хово, Курбулик болон
...нуудаар ябажа, эндэ-
...шалтай танилсаабди.
...наhанай багашуул,
...жалтай үбгэд тэдэнэй
...Эгээл залуу загаhашан
...нов зунай амаралтын
...идтэеэ хамта Байгал
...тамаржа, энэ ажалда
...байнхай. Тэрэнэй эхэ
...онова арбан жэлэй саа-
...аhа барижа эхилээд,
...ые өөрынгөө мэргэжэл
...Коммунис ажалай удар-
...онова—түрүү загаhа-
...гэн.

...ай ажалда элдэб ушар
...аг. Дааража, халуудаха-
...эд бэрхэшээлтэ олон
...рдаг. Теэд загаhа бариг-
...да үнэхөөрөө дуратай
... Байгалhаа холо байжа

шадахагүйб,—гэжэ тэрэ хөөрэнэ.

— Загаhашад бүхэли наhаяа далайтай холбодог. Нэгэл тамаржа үзөөл хадаа ходо тамарха, далайда гарахаал hанаад лэ байхаш,— гэжэ Александр Павлович Меньшиков хөөрэнэ.

Тэрэ мүнөө далан нэгэтэй. Арбан нэгэтэйhээ далайда гаража, жараад жэл соо загаhа барижа ябаhаар. hүүлэй хорин жэлэй туршада бригадые даажа, ехэ загаhа бэлэдхэлэй пунктда тушаалсаhан байна. Пенсидэ гараад, гэртээ удаан hуужа шадаагүй, дахинаа далайдаа бусажа ерээ.

Үнэн сэхээр, оролдосо ехэтэйгээр хүдэлдэг хүнүүд загаhа барилгын бригадануудта олон. «Байкалец», «Путь Ленина» колхозуудай бригаданууд ехэ загаhа Курбулигай бэлэдхэлэй пунктда тушаадаг. Тиимэhээ тус пунктынхид даабаряа ходо үлүүлэн дүүргэнэ.

«Путь Ленина» колхозой В. В. Меньшиковэй бригада hарынгаа түсэбые 152 процент дүүргэбэ. С. В. Бондаренко, Н. Г. Чурков, Н. Соколовой хүтэлбэрилдэг губшуур табидаг бригаданууд hайнаар ажаллана.

Курбулигай пунктhаа үдэр бүхэндэ олон хайрсаг загаhан суднануудта ашагдажа, Усть-Баргажанай загаhанай комбинадта асарагдажал байдаг. Курбулигай пунктын загаhашад даабаряа хоёр дахин үлүүлэн дүүргэжэ, hайндэрөө ажалай бэлэгтэйгээр угтаба. 1600 центнерэй орондо 3300 центнер загаhан комбинадта эльгээгдэhэн байна.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: 1. Үнинэй загаhашан А. П. Меньшиков. 2. Загаhашад губшуур татажа байна.

В. ЗОРКИНОЙ фототекст.

Агуу багша тухай арад зоной үгүүлэлнүүд

100

9. ЛЕНИН МАНТАЯА

Эрхүүhээ Шэтэ хүрэтэр, Шэтэhээ Эрхүү хүрэтэр бүхы хото хүдөө нютагуудаар сагаан гвардиинхид, японтон, американецууд, сагаан чехүүд болон бусад олон боохолдойнцуудай исалшоод байха үедэ, манай Байгал шадар ехэл хүндэ байhан гээшэ. Манай энэ баян хизаарта дээрмэ тонуул хээгүй дайсан гэжэ үгы hэн. Ехэрхэг сагаантан, эзэрхэг түримхэйнэр илгаагүй хулгайнтаа зөөреэр хоол хэхые оролдожол байгша hэн. Баян дэлгэр Буряад оронойнгоо хогшол зөөрие хулгайшадай гарта оруулхагүйн түлөө манай нютагаархин Совет засагай дайсадта эсэргүүсэн бодоhон юм гээшэ. Олон түмэн улад зомнай ой тайгада, уула хададаа гаража, хүсэ шадалаа эмхидхэhэн бэеэрээ, дайсадаа нэгэмүhэн нэрьехэ гэлсэбэ, Соведүүдые hүнөөхэеэ, зөөриемнай тонохоёо ерэhэн нохосуудые үты хэхэ гэлсэбэ. Ой тайга, уула хада, уhан голнуудаар халуун бэлэдхэл эхилжэ. Аргунь мүрэнhөө Енисей мүрэн хүрэтэр арад зон гулидаба.

Ой тайга соо байхань амар хэрэг бэшэ, илангаяа гэр бүлэнэрөөрөө газар гэр соо ерээд байхань хүндэ байгаа hэн. Теэд хайшан гэхэбши, тэсэхэл хэрэгтэй байгаа бшуу. Ойдо олоороо сугларха бүримнай орон нютагаа дайсанhаа абарха нангин хэрэг улам бүри ойртожо байна гээд большевигүүд хэлэдэг hэн, теэд үнэхөөрөөшье тиимэ байгаал даа.

1919 оной зун тээшэ улам олон партизанска отрядууд ой тайгаhаа гаража, сагаантан, японтондо добтолдог болобо. Дайсанай дэбhэхэ газар хомор боложо, олон олон нютагуудта, бүхэли бүхэли аймагуудта Совет засаг тогтожо байба.

Манай дайсад тиихэдэ миин hажажа хэбтээгүй, далайн саадахи дайсан хархисууд сагаантанда, өөhэдынгөө сэрэгтэ буу зэбсэг эльгээhээр лэ байба. Байгал шадарай зон хадаа баян ангитай, сагаантантай, хари ороной эзэрхэг түримхэйнэртэй үхэлэй дай хэжэ үни удаан тэмсэhэн юм. Хүдэлмэришэн таряашан шуhаяа горхолон адхаба, хүсэеэ обоолон алдаба, үлэн хооhон дайлалдаба, үнэн батаар тэмсэбэ. Тиихэдээ Ленин мантаяа гэжэ, хүшэр бэрхэтэй болоо haань туhалха гэжэ мэдэдэг байгаа, этигэдэг байгаа, тиигэжэ иладаг байгаа.

Нэгэтэ партизанууд дайлаhан газараа барижа ядан, сагаантанда түрюулшэhэн юм. Партизанууд ядахадаа, манай тосхондо орожо ерэбэ гээшэ. Харан гэхэдэнь, хара мянган зон урдаhаань урматайгаар угтажа байба хаям. Тэрэ нютагай улад хадаа партизануудай хүндэ байдалда ороhые дуулаhан байгаад, урдаhаань туhалхаяа гараа хаям. Сагаантан урдаhаань бодоhон олон түмэн зониие харахадаа, түрүүшээр hархайлдаашье haa, удаань уйгаргүй айжа, hүүл гэрээшээ гүйлдэхэдөө, буу зэбсэгээ, эдеэ хоолоо хаяжа ябаад харайлдашоо. Тиихэдэнь манай нютагаархин буу зэбсэгтэй боложо, партизануудтай хамта добтолгодо ороhон юм.

Үдэшэлэн хэн хэмнай байлдаанда баатар байбаб гэжэ hайтар хаража шэлэжэ үзэбэбди. Эгээл түрүүн, эгээл зүрхэтэй ябаhан хүмнай олдожо үгэбэгүй. Барандаа баатарнууд байшабабди.

Үглөөдэрыньшье, нүгөөдэрыньшье, саада үдэрыньшье тиимэл байба, граждан дайнай хүсэд дүүрэтэршье дайсадые хайшан гэжэ амжалтатайгаар илаа гээшэбибди гэжэ хараад үзэхэдөө ойлгоо hэмди: партизанууд тиихэдэ Ленин багшын дүрые зүрхэн соогоо нангинаар абажа ябаа, Ленин мантаяа гэжэ батаар этигэжэ ябаа.

Илалтынгаа hүүлээр партизанууд иимэ мэдээсэл эльгээгээ hэн: «Ленин мантаяа ябажа, манай илалта туйлагдаа». Һүүлдэнь командирнай гараа сэхэ табяа hэн.

Баргажанай аймагай Ехэ Уро тосхоной, 1874 ондо түрэhэн, үзэг бэшэг мэдэхэгүй үбгэн ВАСИЛИЙ РАДИОНОВИЧ ГУРЬЯНОВҺАА 1935 ондо бэшэгдэжэ абтаhан үгүүлэл.

10. ГАШУУДАЛТА МЭДЭЭН

Манай Яса нютаг шэрэм харгыhaa холо, шарга морёор долоо-найман хоног ябажа арай хүрэгдэдэг байгаа. Хада уулын хормой доро хорошоhон нютатаймнай холо ойгуур hуурин тосхонуудшье үгы аад, бидэнэр уhан далайн олтирог дээрэ hууhан улад шэнги hэмди: манайда хүншье балай ябадаггүй, айлайда бидэшье балай ябадаггүй. Үнгэрхэдөө айл аймагайнгаа тоо байсеншье мэдэдэггүй бэлэйбди. Харин нэгэтэ үбэлэй үдэр дунда нютагаархимнай минии хүршын газаа үтэлhэн залуугүй сугларжа эхилбэ. Бултааран суглараад байхыень харан гэhээм, газар дуулаг, гахай шагнаг, хоёр зуутаад гаран хүн байшаба. Урдань хэзээшье иимэ олоороо нэгэн доро сугларaагүй байhан зон хабди, үбгэд хүгшэд гайхашаа баран, хэлээ тоншорон байбад.

Минии хүршэ—Эрдэни коммунист хүн байгаа. Гэрэйнь үүдэн аалихан нээгдэжэ, Эрдэни гаража ерэхэдээ, хара зурууд бүдөөр хүреэлжэ нэмэрhэн Ленинэй дүри баринхай... Улад ушар удхыень ойлгожо ядан байба. Эрдэни зоной нюур шэртэн хараад, урдаа байhан тэргэ тээшэ абяа шэмээгүй аалиханаар ошожо дээрэнь гараба, гараhан бэеэрээ малгайтаа абаад хэлэбэ:

— Гашуудалтай мэдээн ерэбэ. Манай ударидагша, манай багша Ленин наhа бараа..

Эрдэни иигээд лэ абяа таhалжархиба. Баран зон малгайгаа абаад, шэмээгүй шаналан зогсонод. Тиин байтар яhан хуудаhаар үлеэмэ шанга жабар буужа, шэхэнэй үзүүр, үргэ, хасар хүлдэхөөнэ. Үгэшье хэлэхын аргагүй байба. Эрдэни тэргэ дээрэhээ буугаад, тэрэ дүриеэ модондо хадажа дээшэнь бараад, туг шэнгеэр үргэжэ, урагшаа ябажа үгэбэ. Баргажанай голдо хүлөө табиhан түрүүшын хүнэй дурасхаал гэжэ буряад зоной шүтэдэг үхэр шулуунай дэргэдэ ерээ hэн. Тэдэ зон элинсэг хулинсагуудайнгаа заншалаар үбдэг дээрээ hэхэрэн, тэрэ шулууе тойрожо hуугаад, хүндэтэ багшаяа хэтэ заяандань үдэшөө hэн.

Игэжэ үбгэд, хүгшэд, үетэн залуушууд үни удаан тэндээ байба. Гэр гэртээ таража үгэбэгүй. Ханхинама хүйтэн, хашхарма бордоhондошье анхаралаа бүри табибагүй. Орой hүни болоhон лэ хойно тэдэнэр тараа бэлэй. Үглөөгүүр бодоод зоной харахада, Ленинэй дүри мүнөөхи үхэр шулуун дээрэ табяатай байгаа hэн. Үглөөдэрынь тэрэ шулуунай дэргэдэ хуша модонhоо хайжа хэhэн хоёр мүлигэр хабтагай табигдаhан, тэдээн дээрэнь буряад, ород хэлэнүүд дээрэ шүлэг hиилээтэй байба. Энэ шүлэг арадай зүрхэн cooho гаража. Эрдэниин гараар бэшэгдэhэн байгаа:

Ленин тухай уран дуугаа
дууланабди,
Ленин — манай агууехэ багша
юм.
Ленинэй дүри зүрхэн соогоо
хадагалнабди,
Ленинэй нэрэ манай нютагай
hүлдэ юм.
Ленин манда зол жаргал олгоо,
Коммунизмда харгы гаргажа
үгөө.
Ленинэй замаар арад зомнай
дабшаа,
Хэзээ хэтэдэ хэлбэришэгүйгөөр
дабшаа.
Ленин багшаяа хэзээш
мартахагүйбди,
Хэтэ мүнхэдөө зүрхэн
соомнай хадагалаатай.
Ленин багшынгаа нэрэ
хиртүүлхэгүйбди,
Хэрэг үйлэнь бахатай
халуун ажал соомнай.

Түрэл Баян-Голдомнай түрүүшын hургуулиин нээгдэхэдэ, энэ шүлэг hургуулиин байшангай ханада Ленинэй портрет доро гоё hайханаар бэшээтэй үни удаан яларжа байгша hэн. Тэрэ үедэ суглаан бүхэнэй урда нютагаймнай нэгэ комсомол гү, али hурагша пионер гараад, энэ шүлэгые уралан аялгалан уншагша бэлэй.

Манай нютагаархин мүнөөшье хүрэтэр тэрэ шулуунай дэргэдэ сугларжа, ашата багша Ленинэй алдар солые магтадаг юм.

Баргажанай аймагай Яса нютагай үзэг бэшэг бага мэдэхэ БОБОЙ ЕРЭНЦЕЕВИЧ БУДАЕВҺАА 1935 ондо бэшэгдэжэ абтаhан үгүүлэл.

11. ЛЕНИНИИЕ ХАРАҺАН ХҮМ

Хаанийе шэрээhээнь халяаhанай hүүлээр, манай рото Петроградта ерээд байба. Юундэшье Петроград маниие асарhыень бидэ, солдадууд мэдээгүй hэмди. Нэгэтэ үдэшэлэн казармадаа байтарнай, нэгэ солдат ерээд, офицернүүдhээ нюусаар манда иигэжэ дуулгаба:

— Мүнөө hүни Ленин ерэхэнь гэжэ хэлсэнэ.

Тиихэдэнь нэгэ наhажаал солдат ушартайгаар иигэжэ хэлээ бэлэй:

— Ленин ерээл haa, эндэмнай журам тогтоохол байха.

Ленин Петроград ерэхэнь гэhэн hураг солдадуудай байhан харанхы казарманууд соогуур сахилгаан түргэнөөр тараба. Тиигэжэ тэдэнэр хайшан-гэжэ казармануудhаа гараха, вокзал ошожо Лениниие угтаха гээшэбибди гэжэ бодолго ехээр табиба. Һайса хэлсэhэнэйнгээ hүүлээр иигэжэ шиидхэбэд: хэрбээ казармада дежурлажа байhан офицерэй табижа үгөөгүй haань, эдеэлүүлхэеэ гаргахадань өөhэдөө бодоод ябашаха гэлсэбэ.

Би нүхэртэйгөө Финляндска вокзал дээрэ дежурлаха даабари абабаб. Үдэшэлэн вокзал дээрэ уhан сэрэгэйхид ерээд, Ленин энэ вокзал дээрэ бууха юм гэжэ манда баяртайгаар дуулгаа hэн. Тиихэдэнь намайгаа орхёод, минии нүхэр гэдэргээ ошожо, бүхы солдадуудтаа дуулгаба. Боро хараан боломсоор улад зон хара мянгаараа вокзал дээрэ, тиишэ ошоhон бүхы харгынуудаар сугларжа эхилбэ. Би уhан сэрэгэйхидээр холисолдоод, поездын ерэхые хүлеэлсэжэ байбаб. Энэ үедэ нэгэ купец манай хажууда ерээд хэлэхэнь яанаб:

— Манайда айлшалыт, мүнөөдэр улаан үндэгэн ха юм. Иимэ hайндэртэ ууха эдихэньшье нүгэл бэшэ ха юм.

— Бидэнэрэй бултааран айлшалшоо haамнай, нүхэр Лениниие хэн угтаха юм?— гэжэ нэгэ моряк hураба.

— Ленин арилхадаа тангүйгөөр ошоо hэн, ерэхэдэнь танай хэрэгынь юун юм,— гэжэ тэрэ купец харюусаад, саашаань элдэбын юумэ шашаба. «Лениниие немецүүд эльгээгээ юм, Россин хахадые Германида худалдуулха гэжэ эльгээгээ юм,— гэжэ байгаадшье шалиба. Үндэр шляпа үмдэhэн үлбэр тэрэ купецэй үгые уhан сэрэгэйхид шагнажа шагнажа, хажуудань ошоод гэдэргэнь эрьюулжэ ерээд:

— Зай, иигээд лэ тамнай морилогты даа саашаа, мориёо ошожо харагты даа саашаа,— гэбэ.

Тэрээнэй үгы боломсоор, баhа нэгэн ерээд, иигэжэ хэлэбэ:

— Шэн габьяата уhан сэрэгэйхид, намайе шагнагты: Ленинэй вагонhоо гарамсаарнь, таанар нэгэн доро эшхэрэлдээрэйгты, уhан сэрэгэйхид эшхэрэлдэхэдээ бэрхэл зон ха юм.

— Зай, үндэр түрэлтэ ноён: эшхэрэлдэhүүбди,— гэжэ хоёр моряк хэлээд, хажуудань гүйлдэжэ ошоhон бэеэрээ хоёр тээhээнь hугадаад, шэхэ руунь шанга гэгшээр эшхэрэлдэшэбэд. Тэрэ капиталист тэбдэhэндээ хоёр гараараа толгойгоо барьяад, галзуурhан шэнгеэр саашаа гүйшэбэ.

Тулюур баарма тэдэ тагнуулшадтай хөөрэлдэхэдэнь, бидэндэ хүхюун зугаа шэнги байгаа. Юуб гэхэдэ, бидэнэр тэрэ үедэ Ленин тухай дуулаhан, Ленин хадаа арад зоной аша туhын түлөө, хамаг зоной hайн hайхан байдалай түлөө тэмсэнэ гэжэ hайса мэдэhэн байгаабди. Мүн Ленин Германитай дайлалдахаяа болихын, эб найрамдал байгуулхын хойноhоо оролдоно гэжэ баhал дуулаhан байгаабди. Ленин гэжэ хэды ехэ дуулаhаншье haa, тэрээниие хараhан хүмнай үгы hэн. Лениниие нюдөөрөө хараа haa гэжэ, шэхээрээ шагнаа haa гэжэ ехээр hанажа байгша бэлэйбди. Наhандамнай тиимэ зол нэгэтэшье тохёолдогшо hай гэжэ хэлсэгшэ hэмди.

Вокзал дээрэ харанхы болохолоорнь, харгы замай ажалтан фонарь дэнгүүдые нособо, томо прожекторнүүдые hаргатарнай табиба. Тиихэдэнь Ленинэй ерэхэ поезд дүтэлөө гэжэ ойлгоод, гансата абяа шэмээн замхаба. Уданшьегүй поезд харагдаба. Уhан сэрэгэйхид олоороо вагондонь туласа ошоод, бүхы тээhээнь бүhэлэн харуулдаа абаба. Тэрэ үедэ тиигэнгүй аргагүй байгаа: элдэб зүhэнэй этэгээдүүд хара мянгаараа исалжа, хараагүй haаш, буудажархиха жэшээтэй hэн.

Ленин вагонhоо бууhаар, бидэнэй хажууда ерээд, мэндэшэлhэн бэеэрээ дуугарба:

— Солдадууд, матросууд, таанарта баяр хүргэнэб. Бидэ, большевигүүд, таанарта этигэнэ, найданабди. Энэ муухай дайнhaa haлаад, энхэ түбшэн байдалаар ажаhууха сагнай ойртоо, тэрэ сагай ерээд байхада, таряашад газар уhаяа, хүдэлмэришэд — фабрика, заводуудаа гартаа абаха,—гэhэншэгээр хэлээ гээшэ hэн ха.

Ленин ехэшье удаан хөөрөөгүй, яараhан түхэл үзүүлбэ. Вокзал худар ороходонь, бидэнэр хойноhоонь барандаа тэгүүлбэбди. Тэндэ улад зон нюдэ алдама олон байба. Ленин баhал богонихон үгэ хэлэбэ. Һүүлээрнь хамаг улад вокзал cooho талмай дээрэ гараба. Харан гэhээм, тоо томшоггүй олон зон... Баясхалантайш гээшэнь, баярламааршье гээшэнь! Лениниие хуягта машина дээрэ үргэжэ гаргаба, эндэ Ленин дахин үгэ хэлээ. Арад зоной хэлэ гэжэ байхадань, хайшан гэхэб, хэлэхэл ёhотой болобо.

Би тэндэ байhан броневик тээшэ түрисэлдэн туласа ошобоб, газаа хүйтэншье haань, хүлhэ уhан болошоhон байбаб. Ленинэй тиихэдэ хэлэhэн үгэhөө хурса үгэ би хэзээшье шагнаагүй hэм, тэрэ үгын халуунhаа минии досоо мүнөө хүрэтэрөө орьёлдог, зүрхэ сэдьхэлни доhолдог. Одоол тиихэдэ би анха этигээ hэм: арад зон засаг түрэеэ гартаа абажа үнэхөөрөө шадаха, ажабайдалаа hанаhан соогоо шэнэлэн зохёожо шадаха юм байна гэжэ лаб этигээ hэм.

Лениниие угтахадаа, сугларhан тиимэ олон зониие наhан соогоо би үзөөгүйб. Аляаhанайш ниидэхэнь дуулдамаар тиимэ абяа шэмээгүй шагнажа байhыень мүнөө хүрэтэрөө гайхагшаб. Тэндэ баран үгэдэнь этигэдэг лэ зон бэшэ, мүн дайсан харша этэгээдүүдшье олон байгаа хаям. Бидэнэр Ленинэй үгэ бүхэниие hургаал суртал болгон зүрхэндөө шэнгээжэ, үнэн хэрэг дээрэ бэелүүлхын түлөө шагнаабди, арадай багша Ленин юу хэлэдэг, юу заадаг юм ааб, яажа тэрээнтэй тэмсээ haa дээрэ юм ааб гэжэ дайсад тиихэдэ бодожо байгаа.

Тэрэ угтамжын hүүлээр, сэрэгэй казарманууд бүхэндэ имагтал Ленин тухай хөөрэлдөөн гаража байба. Тэрээнhээ хойшо бидэнэр ажалша зоной ажабайдал хайшан гэжэ шэнэдхэн табиха ёhотойб гэжэ ойлгожо абаа hэмди.

Лениниие хараhан тэрэ сагhaамни хойшо олон жэл үнгэрөө, теэд мүнөө хүрэтэрөө нюдэн дээрэhээм haладаггүй, эб элихэн үзэгдэжэ байдаг. Хараад үзэхэдэм, энэ Ленин вагонhоо буужа ерэбэ, хажуудамнай хүрөөд ерэбэ, үгэ хэлэбэ, энеэбхилэн мэшээбэ, нүхэдтөө уринаар хандаба, вокзал худар оробо, дахин үгэ хэлэбэ, талмай дээрэ гараба, машина дээрэ зогсобо, арад зониие амаршалба, бүхы зониие бүримүhэн хараашалаад, хүдэлмэришэд, таряашадай шэнэ зорилгонууд тушаа хурса шанга үгэеэ айлдаба... Владимир Ильич нимээр минии ухаан сэдьхэлдэ хэтэ мүнхэдөө хадуугданхай.

1924 оной үбэл Ленин нүгшөбө гэжэ дуулахадаа, тиимэ хүн наhа бараха юм гэжэ этигээгүй hэм. Мүнөөшье хүрэтэр этигэжэ ядагшаб, мүнөөшье амиды мэндэ ажаллажа, арад зоной аша туhын түлөө ябана гэжэ hанагшаб. Аша, гушанартаашье хэлэгшэб, Ленин нүгшөөгүй, Ленин амиды, мантаяа хамта ябана, шэнэ байдал зохёолгодо, бэрхэшээлнүүдые дабалгада мандаа туhална, бүхы арадууд нэгэн хүн шэнги эбтэй эетэй ажаhууха ёhотой гэжэ саг үргэлжэ заана...

Хүн бүхэнэй зүрхэ сэдьхэлдэ амиды ябаhан Ленин мүнхэ наhатай!

Зүүн-Сибириин түмэр замай Клюевскэ станцида 1882 ондо түрэhэн, үзэг бэшэг бага мэдэхэ үбгэн ВАСИЛИЙ АНТОНОВИЧ ПРОХОРОВҺОО 1952 ондо бэшэгдэжэ абтаhан үгүүлэл.

(Түгэсхэл. Эхининь июлиин 8, 9, 10-най номернуудта).

...ОН-ТЕЛЕГРАФ ХИЛЫН СААНАҺАА РАДИО

ЭБ НАЙРАМДАЛАЙ ХУБИ ЗАЯАН ТУХАЙ ОРОЛДОЛГО

Уласхоорондын байдал ба Советскэ Союзай гадаадын политика тухай асуудалаар СССР-эй Гадаадын хэрэгүүдэй министр А. А. Громыкын хэhэн элидхэл тушаа хари гүрэнүүдэй хэблэл, информационно агентствэнүүд, радио болон телевидени ехэ анхарал хандуулна. Эб найрамдалай ба дэбжэлтын хэрэгтэ алба хэдэг Советскэ Союзай гадаадын политикын гол хараа бодолнууд элидхэл дотор найруулагдаа гээд олонхи мэдээсэл соонь тэмдэглэгдэнэ.

НЬЮ-ЙОРК. (ТАСС). Америкын телевизионно станцинууд, радио болон телеграфна агентствэнүүд А. А. Громыкын элидхэлые политическэ ехэ удха шанартай хэрэг гээд сэгнэнэ. Советскэ Союз Холбоото Штадуудтай харилсаагаа hайжаруулхые оролдоно гэhэн СССР-эй Гадаадын хэрэгүүдэй министрэй мэдүүлгые Ассошиэйтед Пресс агентство онсолон тэмдэглэнэ.

ПАРИЖ. (ТАСС). Верховно Соведэй сесси дээрэ СССР-эй Гадаадын хэрэгүүдэй министрэй хэhэн элидхэлые Франциин хэблэл ехэ hонирхон угтаа. Франс-Пресс агентство А. А. Громыкын хэлэhэн үгые дэлгэрэнгыгээр найруулха зуураа, Советскэ Союзай гадаадын политикадань Европын асуудалнууд ехэ шухала hуури эзэлнэ гээд онсолон зааба.

БЕРЛИН. (ТАСС). СССР-эй Гадаадын хэрэгүүдэй министр А. А. Громыкын СССР-эй Верховно Соведэй сесси дээрэ хэhэн «Уласхоорондын байдал ба Советскэ Союзай гадаадын политика тухай асуудалнууд» гэhэн элидхэл ГДР-эй хэблэлэй гол анхаралда байhаар.

БОНН. (ТАСС). А. А. Громыкын элидхэлые тайлбарилха зуураа, Гамбургын «Ди Вельс» гэжэ газетэ ФРГ СССР хоёрой хоорондо таарамжатай харилсаа тогтоохо арга боломжо бии гээд заана. «Москва Бонн хоёрой хоорондохи харилсаае эрид хубилгаха арга боломжо бии,— гэжэ «Нойе-Рейн Цайтунг» газетэ бэшэнэ. — Зүгөөр Громыкын мэдүүлhэнэй ёhoop, эб найрамдалай ба эбэй ёhoop харилсаа холбоо тогтоохо замда Бонн гараха ёhотой. Гэхэтэй хамта, Европо дотор дайнhaa хойшонхи жэлнүүдтэ тогтоhон хилэнүүдэй, тэрэ тоодо Одер-Нейсс мүрэнөөр тогтоогдоhон Германиин хоёр гүрэнэй хилын хубилашагүй байhые А. А. Громыко онсолон тэмдэглээ гэжэ хэлэгдэнэ.

РИМ. (ТАСС). АНСА гэжэ Италиин информационно агентство А. А. Громыкын элидхэлые тодорхойгоор найруулан дамжуулха зуураа, социалис оронуудай хоорондохи аха дүүгэй харилсаа холбоон тухай, Вьетнам тухай, Европодо, Зүүн зүгтэ тохёолдоhон байдал тухай, СССР США хоёрой хоорондохи харилсаанууд тухай хэлэгдэhые тусхайлан дурдана. СССР-эй Гадаадын хэрэгүүдэй министрэй элидхэл тухайда Италиин газетэнүүд нэгэдэхи хуудаhандаа бэшэнэ. Дундада далайн оронуудые ядерна зэбсэггүй зоно гэжэ соносхохо, Европодо аюулгүй байдал хангаха хамтын системэ байгуулха тухай дурадхал элидхэл соо дахинаа хэгдэбэ гээд «Унита» газетэ тэмдэглэнэ.

ТОКИО. (ТАСС). СССР-эй Верховно Соведэй сесси дээрэ А. А. Громыкын хэhэн элидхэлэй найруулгые Японой газетэнүүд нэгэдэхи хуудаhануудтаа толилбо. Азида эб найрамдал хангалгын зорилгоор СССР Япон хоёрой харилсаа холбоонуудта нилээд анхарал хандуулагдана гээд «Иоммиури» газетэ бэшэнэ.

...голдо баярай ...анууд болобо

...-БААТАР. (ТАСС). Нацио-
...найндэртэ — Арадай револю-
... жэлэй ойдо зорюулагдаhан
...нууд Монголой Арадай
... дотор хаа хаанагүй бо-
...-Баатар хотодо сэрэгэй па-
...шадай ехэ демонстраци
... 11-дэ болобо.

... Арадай Ехэ Хуралай Пре-
... Түрүүлэгшэ Ж. Самбу үдэ-
... «Наадам» гэжэ арадай
... заншалта хоёр үдэрэй
... баяр ёhололой оршон
... бэ. Эрхэ сүлөөгэй, бэеэ
... байдалай, дэбжэлтын үргэн
... Арадай революциин 48
... Монгол арад политическэ
...нэтэйгээр, ажалай ехэ ам-
...тайгаар угтажа байна гэ-
...лээ.

...-гай ЦК-гай Нэгэдэхи сек-
... МНР-эй Министрнүүдэй Со-
...түрүүлэгшэ Ю. Цеденбал, МНР-
... болон правительствын бү-
...рилэгшэд, мүн Советскэ
... Венгриhээ, Болгариhаа, Че-
...hаа, Куба болон бусад оро-
... ерэhэн айлшад «наадамые»
... байлсаа.

ИКП-гэй зэргэ нэмэнэ

РИМ. (ТАСС). Партиин гэшүүдэй биледүүдые hэлгэхэ, партиин зэргые үргэдхэхэ зорилготой жэл бүриин ябуулга Италиин Компартида үргэлжэлhөөр. «Унита» газетын мэдээсэhэнэй ёhoop, 1969 ондо 1463 мянган хүн биледүүдые абаа. Байгша ондо 88 мянган хүн ИКП-гэй зэргэдэ ороо.

ПАТРИОДУУДАЙ СОХИЛТОНУУД

КАИР. (ТАСС). «Арадай сүлөөлэлгын хүсэнүүд» гэдэг Палестинын эмхиин партизанууд Газадахи Израилиин банкда эрэлхэг зоримгойгоор добтолжо, байшангыень hандаргаа, Израилиин хэдэ хэдэн солдадуудые алаа, шархатуулаа. МЕН агентствын тарааhан тус эмхиин хүтэлбэрилгын коммюнике дотор энээн тухай хэлэгдэнэ.

ДРВ-гэй буруушаалга

ХАНОЙ. (ТАСС). Демилитаризованно зонын хойто хубида хорото бодосуудые американ авиациин хаяhан США-гай ябуулгые ДРВ-гэй Гадаадын хэрэгүүдэй министерствын түлөөлэгшэ эрид шууд буруушааба.

Бенджамин Спогые гэмнэhэн шиидхэбэри болюулагдаа

НЬЮ-ЙОРК. (ТАСС). Доктор Бенджамин Спогые гэмнэhыень США-гай апеллиционно суд сүм буруушаажа, Бостонско сүүдэй шиидхэбэриие болюулба.

Мэдээжэ педиатор, эб найрамдалай түлөө тэмсэлшэ доктор Бенджамин Спок, тэрэнэй тала баригшад Вьетнамдахи дайнда хабаадахаар армида алба хэлгэhээ американ залуушуулай арсахыень уряалха зорилготой «үгэлгэ» эмхидхээ гэжэ Бостоной сүүдээр үнгэрэгшэ жэлдэ гэмнэгдэhэн байгаа.

АМЕРИКАН АРАД ТЭМСЭНЭ

НЬЮ-ЙОРК. (ТАСС). Урда Вьетнамhаа американ сэрэгшэдэй подразделенинүүдэй бусажа ерэhэнтэй дашарамдуулан, эмхидхэгдэhэн ёhололой жагсаалда Сиэттл хотодо июлиин 10-да ерэhэн США-гай сэрэгэй министр Стэнли Резор дайн сэрэгтэ эсэргүү 3 мянган хүнэй хабаадалгатай демонстраци харахадаа, бирагүйхэн бодолдо эзэлэгдээ ха.

Урда Вьетнамhаа американ 814 солдадые гаргаха хэмжээн Азиин Зүүн урда зүгтэхи байдалые эбэй ёhoop шиидхэхэ «ёhотойл дэбжэлтын hүлдэ тэмдэг» болоно гэжэ Резорэй мэдүүлхэдэнь, тэндэ байhан хүнүүд эшхэржэ, шангаар хашхаржа угтаба.

ОАР ГДР хоёрой хоорондо дипломатическа харилсаан тогтоогдоо

КАИР. (ТАСС). Арабай Нэгэдэмэл Республикын правительство Германиин Демократическа Республикын правительство хоёр оронойнгоо хоорондо дипломатическа харилсаа тогтоохо шиидхэбэри абаа гээд МЕН агентствын тарааhан, ОАР-ай МИД-эй мэдүүлгэ соо хэлэгдэнэ.

Эзэрхэг түримхэйшүүл гэмтэлдэ ороно

КАИР. (ТАСС). Египедэй сэрэгэй тусхай подразделени июлиин 10-най үдэр нютагай сагаар 20 час 15 минутада Порт-Тауфик шадар Суэцкэ каналые гаталаад, Суэц, Порт-Тауфик хотонуудай юрын объектнүүдые артиллереэр, танкнуудаар буудадаг байhан Израилиин сэрэгшэдэй бэхилмэл газарнуудые эзэлбэ. ОАР-ай сэрэгэй түлөөлэгшын мэдүүлгэ соо энээн тухай хэлэгдэнэ.

ДҮРБЭДЭХИ КЛАСС ЯМАР БОЛОХОБ?

Владимир СТЕЗИКОЗИН, РСФСР-эй Гэгээрэлэй министерствын коллегиин гэшүүн

Юрэнхы эрдэм шудалалгын хэрэгые шэнэ, бүри һайн гуримда оруулхын тула совет һургуули шэнэдхэн һайжаруулха худэлмэри үнинһөө хойшо удаа дараалан, бэелүүлэгдэжэ байнхай. Гэхэ зуура 1970—1971 онуудта эгээн орёо түбэгтэй юумэн хэгдэхэ — дүрбэдэхи классуудта шэнэ программа бэелүүлэгдэхэ болоно.

Саашадаа эхин һуралсал гурбадахи жэлдэнь дүүргэгдэхэ, үхибүүд дүрбэдэхи класста эрдэмэй үндэһэ һууриин гол зүйлнүүдые үзэжэ эхилхэ юм. Энэ хадаа совет һургуулиин бүхы түүхэдэхи шэнэ ёһоной, онсо шухала үйлэ хэрэг болоно. Дүрбэдэхи класс саашадаа ямар болохоб?

Газаа талынь хубилалтанууд балайшье ехэ бэшэ шэнгеэр харагдажа болохо. Жэшээлхэдэ, ород хэлэнэй хэшээлнүүд недели соо 2 часаар хорохо, тиибэшье литература үзэлгөөр тэрэнь харюулагдаха. Гэхэ зуура, хэшээлнүүд ташха ондоогоор үнгэргэгдэдэг болохо. Дүрбэдэхи классуудта хэрэглэхээр һанамжалан һайшаагдаһан программанууд иимэл юумэ хараална.

Ород хэлэнэй, математикын, байгаали шэнжэлгын эхин курсануудай материалые согсолон дабталга үзэһэн юумэнүүдээ жэшээлэшэгүй һайнаар ухаалан ойлгохо, тиин бүри орёо ойлгомжонуудые мэдэжэ абахаар бэлэдхэлтэй болохо арга һурагшадта олгохо байха. Гэхэтэй хамта үхибүүд һуралсалай түрүүшын четвертьһээ тон шэнэ материал үзэжэ эхилхэ.

Ород хэлэнэй талаар һурагшадые иимэ юумэнүүдтэй, жэшээлхэдэ, үгын найралдал, мэдүүлэлнүүдэй түхэл шэнжэ, мэдүүлэлэй гэшүүд, дэлгэрэнгы ба хуряангы мэдүүлэлнүүд, сэхэ хэлэлгэ гэхэ мэтэ синтаксисай асуудалнуудтай танилсуулхаар хараалагдана.

Үхибүүд хэлэлгын хубинуудые (юумэнэй нэрэ, тэмдэгэй нэрэ, глагол) шудалжа эхилхэ болоно. Һурагшадай хэлэхэ, бэшэхэ шадабари хүгжөөлгэдэ бүхэли жэл соо ехэ анхарал хандуулагдаха.

Математикын талаар — шэнэ программын гол юумэнь гэбэл, натуральна тоонуудые ухамайлан шудалха байна. Уравненинүүдтэй танилсуулха, уравненинүүдые зохёоһоной үндэһөөр элдэб бодолгонуудые бодохо хэрэгтэ ехэ анхарал хандуулагдаха. Юумэнэй хэм хэмжүүрэй системэ, десятична дробьтой бодолго, процент һайтар шудалха. Геометридэ хабаатай материал программа соо һураггүй ехээр үгтэхэ, орёо болохо байна.

Үхибүүд нэгэдэхиһээ гурбадахи класс хүрэтэр байгаалиие али али талаһаань адаглажа һураха болоно. Тиимэ адаглалга шэнжэлгэнүүдэйнгээ үрэ дүнгүүдые дүрбэдэхи класста тодорхойлон тайлбарилха. Гэхэтэй хамта биологиин, географиин, физикын ба химиинишье курсануудые гүнзэгыгөөр үзэхэ бэлэдхэл хэгдэжэ байнхай. Һурагшад байгаали шэнжэлхэ курса гараха үедөө физическэ географиин, амигүй байгаалиин талаар, мүн амитадай ба ургамалай амидарал тухай олохон юумэ мэдэжэ абаха юм.

IV классай һурагшад литературын курса анха түрүүшынхеэ гаража эхилхэ. Ород арадай зохёолой, Пушкинай, Лермонтовэй, Лев Толстойн, Некрасовай, Андерсенэй, Маршагай, Есенинэй, Паустовскиин, Гайдарай, Фадеевэй, Твардовскиин ба бусад уран зохёолшодой хэдэн зохёолнуудтайнь танилсаха байна.

Предмет бүхэнэй научна удха шэнжэтэй, ойлгогдосотой (һурагшадай наһые хараада абалсан) байхаар тааруулха гээшэ шэнэ программануудые зохёолгын эгээн бэрхэтэй асуудал байгаа. Программа хэдэн шататайгаар зохёоһоной үндэһөөр энэ зүришөөтэй зорилго шиидхэхэ арга олдоо.

Эндэ хэлэгдэһэнэй ушар удхань юуб? Аб адли темэ дүрбэдэхишье, табадахишье классуудта үзэгдэхэ, теэд дүрбэдэхидэ энэ темээр үзэхэ материалай зарим хубинь бага наһанай үхибүүдтэ тааруулжа заагдаха, харин үлэһэн хубинь удаадахи класста үлэхэ болоно. Гэхэтэй хамта IV классай багша эхин һургуулида һурагшадайнгаа оложо абаһан мэдэсыень хэрэглэхэ зэргэтэй.

«Юумэнэй нэрэ» гэһэн темэ удаа дараалан тайлбарилжа ойлгуулдаг ушар программына материалые шата шатаарнь шудалалгын жэшээ болоно. Һургуулиин үхибүүд нэгэдэхи класста хэн? юун? гэһэн асуудалнуудта харюусадаг үгэнүүдтэй танилсана, элдэб юумэнүүдэй нэрэнүүдые бүлэг бүлэгөөрнь хубаажа, хүнүүдэй нэрэ, обог ба фамилинуудые, городуудай, тосхонуудай, гол мүрэнүүдэй нэрэ бэшэхэдээ ехэ үзэг хэрэглэжэ һурана. Нэгэ үгөөр хэлэбэл, эхин классайхид юумэнэй тусхай нэрэнүүдые зүбөөр бэшэхэ дүршэл олоно. Зүгөөр иимэ ойлгомжые багшанье, шабинуудшье үшөө баримталдаггүй байна.

Даб дээрэхи эдэ ойлгосо мэдэсые үндэһэ болгон, хоёрдохи класста юумэнэй нэрэнүүдтэй танилсаха, тэрэнэй удха шанар ба родтойнь, тоогой талаар юумэнэй нэрын хубилдаг гуримтайнь, ондоо үгэнүүдтэй тэдэнэй найралдаха үедөө хубилдаг ёһо гуримтайнь танилсуулна.

Гурбадахи классуудта юумэнэй нэрын зохилдол тухай ойлгосо шудалха болоно. Дүрбэдэхидэ — эдэ ойлгосонууд согсологдон найруулагдаха, энээнһээ уламжалан юумэнэй нэрын дүримэй гол шэнжэнүүд тухай, тэрэнэй синтаксическа үүргэ тухай ойлгожо абаха болоно. Тусхай ба юрын нэрэнүүдтэ хабаатай ойлгосо, тэдэниие хайшан гэжэ бэшэхэ гол ушарнууд шудалагдаха. Энэл классай һурагшад юумэнэй нэрын глаголнуудтай, тэмдэгэй нэрэнүүдтэй тааралдадаг элдэб ушарнуудтай, олоной тоогой нэрын ба хамаанай падежэй бии болодог онсо ушарнуудтайнь танилсана. Табадахи класста юумэнэй нэрэтэй танилсалга дүүрэхэ.

Энэ жэшээ юу харуулнаб гэхэдэ, һурагшад урда тээнь үзэһэн юумэеэ (энээнэй урда тээхидэл адляар) удаадахи шата бүхэндэ дабтахагүй, мүн дахин гарахагүй: эрдэм мэдэсэеэ удаа дараалан дээшэлүүлхэ болоно.

Шэнэ программанудай педагогическа хараа бодолынь иимэ байна. Эдэнэй хэр тааруу байһаниинь мүнөө 87-дохи һургуулида шалгагдажа байнхай. Туршалгын түрүүшынь үрэ дүнгүүд анхарал татана.

Жэшээнь, шэнэ программын ёһоор, ород хэлэ шудалбал, һурагшадай хэлэ мэдэлгые арьбалхаха, үгэ хэлэхэдээ бэрхэ болгохо байһаниинь элирээ. Хэшээлнүүдые бүри дээдэ хэмжээндэ үнгэргэбэл, бэрхээр, зүбөөр бэшэхэ дадал дүршэл олгодог байна.

Шэнэ программын ёһоор дүрбэдэхи класста үзэхэ юумэнүүд хуушан табадахи классайхида дүтэрхы байха. Туршалга хэжэ байһан һургуулинуудай IV классуудай һурагшадай ойлгосонь мүнөөнэй программаар заалгадаг IV, V классуудайхиһаа доошо бэшэ байна.

Шэнэ программануудта ороһоной һүүлээршье ямар багшын зааһанһаа һурагшадай ойлгосо дулдыдаха байһаниинь элитэ. Энэ үүргые найман жэлэй ба дунда һургуулинуудай ород хэлэнэй, математикын, биологиин, географиин багшын даажа абаа һаань, һайн байха һэн гээд һанагдана. Эдэнэр дунда һургуулида һураха үхибүүдтэй нэгэ жэлээр урид хэшээл хэжэ эхилхэдээ, анханһаа хойшо ехэ эрилтэ табиха аргатай болохо байна. Гэбэшье бүхы юумэнэй бодото байдалһаа дулдыдахань элитэ. Хүдөөгэй холын эхин һургуулинуудай дүрбэдэхи классуудые иимэ багшанарай энэ гэһээр даажа абахань бэрхэтэй байха, даб дээрэ эхин классуудай багшанар зааха ушартай болохо бээзэ. Гэхэтэй хамта эдэнэрэй һайтар зэһэн бэлдэхэнь зайлашагүй.

Дүрбэдэхи классуудта хэрэглэхэ тогтомол учебнигүүд бэлдэгдэжэ байнхай. Ород хэлэнэй гурбан, математикын дүрбэн учебник мүнөөдөө туршахы шалгалта гараа.

Шэнэ программада орохо бэлэдхэл бүхы шэглэлээр хэгдэжэ байнхай.

(АПН).

Дашазэбэгийн СЭНГЭЭ, Гүрэнэй шангай лауреат

ҮБГЭН ПАРТИЗАНАЙ ХӨӨРӨӨН

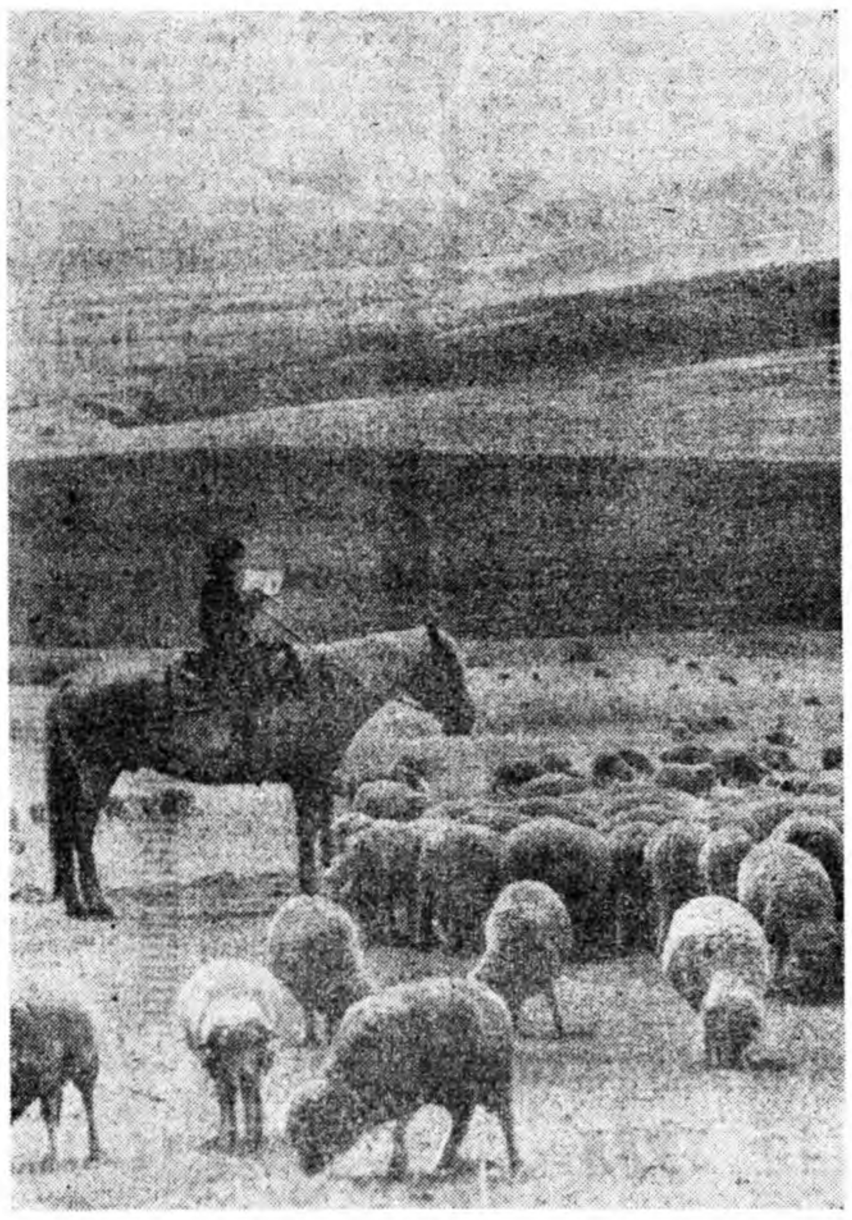
Ленинтэй би нэгэтэ нэгэл золгоһон хүм.
Ленин намда туһалжа зол олгоһон юм.
Хари холо ябажа үзөөгүй аад энэ хүн
Хаанаһаа Ленинтэй уулзааб, юрэдөө, гэнэ гүт?
Арадай хубисхалта партизан сэрэгэй
Анха байгуулагдажа байһан үе бэлэй.
Ехэ жанжан Сүхэ-Баатараа дагажа,
Эхэ оронoo сүлөөлэн тиихэдэ ябалайбди.

Дайсанай сэрэгые Хяагтаһаа дабажа,
Дабшан урагшаа хабшан намналайбди.
Тужын нарһан дор бүлэг сэрэг хоролой.
Тушаан боложо шахардуу байдалда оролой.
Сохихыень сохёод, сабшахыень сабшаад,
Сог жабхалантайгаар тэмсэн дабшаад,
Гэнтэ һэлмэмни гэнэдэжэ алдуураал даа,
Гэмин дайсан гэтэжэ намда аһалдаал даа.
Багаһаа хойшо барилдажа ябаһан би
Барижа абаад, һүнөөхэ гэжэ шармайбаб.
Бахалзууртань аһаад, бахим барихым тэндэ
Бараг солбоноор дээрэм гараад байбал.
Ингэжэ хоюулаа эсэтэрээ носолдожо садаад,
Элһэн эрьеын эрмэг барин уналайбди.
Харин нэгэ мэдэхэдээ хамаг бэем татаад,
Хабяргa минии халуу бусалжа байлай.
Эсэжэ тэнхээгээ барагдаха хирэндээ хэды
Ээм руунь эршэтэйгээр одоо хутагадажа үрдилэйб.
Эмзэглэжэ байгаа шархаяа даран үндыхэдэм,
Эрье дээрэһээ үшөө нэгэ дайсан һүрэлэй.
Хойноһоонь нэгэ хүн намнажа ябаба.
Хоюулаа минии дэргэдэ самнажа захалба.
Туһалха һанаатай мүлхибэб... Теэд ядараад,
Толгойм эрьеэ. Солоохой орожо харахадам,
Улаан табан хушуун тодоор яларaa.
Ута хасабшатай малгайгаа һугабшалаад,
Үргэн сээжэтэй, үндэр нюргатай хүн
Өөрөө нам руу ерэбэл сэхэ алхалаад.
Олон үгэ хэлээд, тархиимни боожо эхилээ,
Ород хэлэ мэдэхэгүй би хараад лэ хэбтэлэйб.
Энгэрдэхи фляга һаа аягалаад намда һарбайгаа.
Эм лэ гэжэ ойлгоод уужал ороо бэлэйб.
Хара уһа уужа танилсаха мууһ гэхэдэм,
Харин тэрэм энеэн өөрөө уужал байгаа.
Удаань мохоорхо орёогоод һарбайгаа.
Утаанда дурагүйб гэжэ толгойгоо һэжэрээб.
Ангама наран доро ябажа ядаа бээзэ.
Али тухай шанга тулалдаан болооб!
Ашагүй түргэн тамхяа аһаан татаба.
Ама руутаа заан, тата гэнэ дахяад.
Номхон даруу шарайдань — баярай тэмдэг.
Нороогүй саарһанда тамхи орёон залаба.
Тингээд нүхэрни ябая гэжэ зангаба.
— Тингэе, — гэбэшье, бодожо ядабаб.
Нилээд хүндэ байхаб гэтэрни тэрэм:
«Ничего, ничего», — гээд намайгаа үргэлбэ.
Хубшын саһан үбдэгтэнь хүрэсэ тулаад,
Хөөрхы нүхэртэм хүндэл байгаа даа.
Манайхин дайсадаа намнан холо ябанхай.
Манаран байһан дайда һунанхан.
Намайгаа орхи гэжэ хэды хэлэнэб.
Налагай зангаар тэрэмни болинш даа гэнэ.
Хонхор ехэ тужатай газарта эсэхэдээ
Хоюулан амархаа һуубабди. Тэрээндэ:

— Та ехэ һайн хүн байнат. Танилсая,
Танаймнай нэрэ обог хэн бэ? — гэбэб.
Тэрэмни харюудань толгойгоо һэжэрхэ юм.
Тингээд ородоороо баахан юумэ яриха юм.
Бишье энеэгээд, шэгшыгээрээ бэеэ заагааб.
Бэрхэт гэжэ тэрээн уруу эрхыгээ заагааб.
Та баһа һайнта, бидэ хоюулаа һаймди гэжэ
Табан хургаараа гарыем батаар бажуугаад,
Намайе шэртэн, удхатайгаар үбэрөө уудалжа,
Нарин пягтаар бооһон нэгэ зураг гаргалай
Арбан табанай һара шэнги магнайгаарнь
Агуу Ленинэй зураг гэжэ таннлайб.
Дахин дахин «Ленин» гэжэ дабтахадам,
«Да, да», — гэжэ тэрэмни баясан байлай.
Һайн хүн хадаа энэ зураг хододоо
Бахюуһанһаа үлүүгээр хадагала гэжэ һарбайгаа.
Баяр дундаа баһа дахин нэрынь һураха хүм.
Баһа ойлгохгүй: «Ленин», «Ленин» гэхэ юм.
Тинхэдэнь одоо маргангүй ингэжэ бодоо һэм:
Тиимэ, зүб, хаанашье арад түмэнэй нүхэр болоһон
Багша Ленин бидэнтэй ябалсана, илалтымнай
дабталсана.

Баатар хүсэтэ һургаалынь манайш талада яларна.
Эхэ оронoo харатанһаа сүлөөлхэдэ, Ленин туһалаа.
Энэ удаашье минии амине Ленин абараа.
Ород арад түмэн, Ленин туһална гээд.
Олон удаа мүнөөшье бидэ хэлэн ябанабди.
Энэ хүнтэй заншал, хэлэ ондоотойшье һаа,
Эрмэлзэл хүсэлөөр нэгэн байһанаа ойлгоо бэлэйб.
Энээнээ би Ленинтэй уулзаһандал адли һанадагби.
Эрхим тэрэ зурагынь энгэртээ хадагалжа ябадагбди.

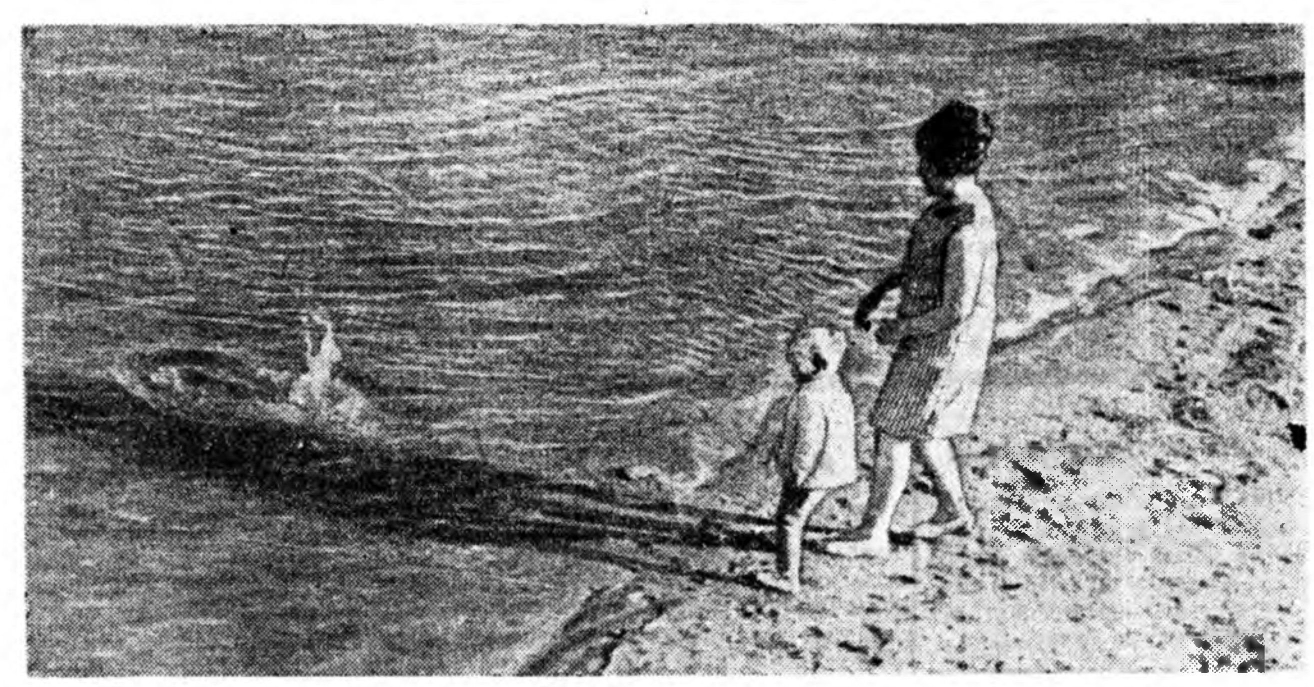
А. ЖАМБАЛДОРЖИЕВ,
буряад аялгада оруулба

ЭДИР ХОНИШОН

ЗЭДЫН АЙМАГ. Борьёогой совхоз. 3-дахи классай һурагша Валентин Гаврилин — совхозой эрхим хонишодой нэгэн, Николай Сергеевич эсэгынгээ найдамтай туһалагша.

Э. БРЮХАНЕНКЫН фото.

«Харыш, эжы, уһан салгидабал!». Е. ЗАХАРОВАН фотоэтюд.

ТУҺАТАЙ ЗҮБШЭЛ

ЗУНАЙ АНГАМА ХАЛУУНДА...

◆ Халуунһаа боложо, тамир тэнхээнэйнгээ һулараа хада дулаан (хүйтэн бэшэ!) уһатай душ доро зогсогты. Бэе махабадтнай гансата һэргэжэ, шадал орохот. Хэрбээ эртэ үглөөнһөө эхилжэ үргэһэндөө дарагдаа болобол, хүйтэн гү, али халуун уһатай душ доро байгаад туршагты. Тэрэ дарыл үргэһэнтнай сэлмэшэхэ.

◆ Душ үгыһөө гү, али сүлөөгүйһөө боложо, бэеэ сэлмээхэ аргагүйдөө хадаа гараа тохоногтоо хүрэтэр хүйтэн уһан соо хэгты. Тингэбэл нэгэ хэды минута болоод байхада бэетнай амарһан түхэлтэй болошохо.

◆ Ундаатнай хэмгүй хүрэнэ гэлэй. Лимонад гү, али фруктово ямаршье уһан танай унда харюулхагүй. Нэгэ аяга саахарлаагүй халуун хара сай уужархёо һаатнай, һураггүй дээрэ байха.

◆ Халуунда ехээр хүлэрдэг, ундаяа хүрэжэ зободог хүнэй дабһалһан уһа ууга һаань, туһатай байдаг. Бэе махабадай дабһанай дутагдалые иимэ уһан хүсэлдүүлхэ байна бшуу.

◆ Урдажа байһан, мүн нуурай, намагай уһа һайн бусалгаад, үгышье һаа, кружка уһанда марганцовкын хоёр-гурбан бутардаһа хээд ууга хада, ямаршье аюул болохогүй. Зүгөөр амтагүйшэг байха.

«РАБОТНИЦА» журналһаа абтаба.

Энээн тухай дуулаа һэн гүт?

ЭГЭЭЛ, ЭГЭЭЛ...

◆ Бүхы үнгэрһэн үе сагта дэлхэй дээрэхи эгээл үндэр бэетэй хүн американец Р. Уодлоу байһан гэхэ. Тэрэ 2 м. 71 см. үндэр, 222,7 килограмм татадаг һэн хаш.

◆ Томо эхэнэрнүүд эрэшүүлдэ орходоо нилээд үсөөн ушардаг. Тингэбэшье 2 м. 55 см. үндэр эхэнэр Марианна Веде үндэрөөрөө бултаниие ахиһан байна.

◆ Дэлхэй дээрэ эгээл томо эрэшүүлтэй газар хадаа Руанда-Бурунди болоно. Тэндэ ажаһуудаг тутси гэжэ угтан дунда зэргээр 1 м. 80 см. үндэр. Харин Европодо черногорецууд эгээл үндэр бэетэй үндэһэ яһатан. Тэдэнэй дунда зэргын үндэрынь 1 м. 78 см. юм.

◆ Жорж Бюффон гэгшэ өөрынгөө «Естественная история» гэжэ ном дотор дэлхэй дээрэхи эгээл набтархан хүн тухай бэшээ һэн. Тэрэнь оройдоо 40,8 см байһан. Медицинын түүхэдэ энээнһээ набтар хүн үшөө олдоодүй.

◆ Дэлхэй дээрэхи эгээл набтар зон хадаа Энэдхэг океанай Малый Антаман гэжэ олтирог дээрэ ажаһуудаг онга гэжэ угтан болоно. Тэдэнэй эгээл үндэрынь 1 м. 22 см. Европодо Урда Италида набтар зон бии. Дунда зэргээр абахада, тэдэнэр 1 м. 58 см. болодог.

◆ Дэлхэй дээрэхи эгээл хүндэ бэетэй хүн хадаа американец Юнг гэгшэ байжа болоо. Тэрэ хүн 32-той ябахадаа 484,7 кг. татадаг һэн хаш. Тиихэдэ эгээл хүнгэн хүн англичанин Хоукинс 17 наһатайдаа 5,44 кг, болодог байгаа бшуу.

◆ 1961 оной июлиин 3-да Турцида эгээл хүндэ бэетэй үхибүүн түрэһэн юм. Тэрэ 10,88 килограмм татаа. Эгээл заахан, хүнгэхэн аад, амиды мэндэ үлэһэн үхибүүн гэхэдэ, 1932 ондо түрэһэн басаган һэн. Тэрэ миил 283 грамм байгаа бшуу.

«ТЕХНИКА—МОЛОДЕЖИ» гэжэ журналһаа абтаба.

Амаралтын үдэрэй хуудаһан

СПОРТ

БАСКЕТБОЛООР МҮРЫСЭ...

Баскетболоор Буряадай АССР-эй түрүү һуури эзэлхын түлөө мүрысөөн үнгэргэгдэбэ. Тэрээндэ эрэшүүлэй табан, эхэнэрнүүдэй дүрбэн команда хабаадалсаа.

Мүрысөөнэй эхинһээ захалжа, спортын «Труд» гэжэ һайн дуранай бүлгэмэй эхэнэрнүүдэй команда амжалтатай ябаа. Тэдэнэр түрүүлэн «Буревестнигэй» болон Зүүн-Сибириин технологическа институдай командануудые бэлээр илаа һэн. Удаань тэдэнэр үхибүүдэй спортивна һургуулиин командые бэлэхэнээр илаад, түгэсхэлэй нааданда «Забайкалецай» спортсменүүдые 54:36 тоотойгоор шүүгээ һэн. «Буревестник» бүлгэмэй түлөөлэгшэд хоёрдохи, тиихэдэ «Забайкалец» команда гурбадахи һууриида хүртөө. Эрэшүүлэй командануудай хоорондо шанга тэмсэл болоһон байна. Илангаяа «Буревестнигэй» ... хоёрдохи болон «Локо... мандануудай дунда ... һонирхолтой уулзалга... рөө. Һүүлэй һүүлдэ ... нигэй» нэгэдэхи кома... 69:76 тоотойгоор «Ло... «Забайкалецта» шүүгд... «Труд» командые 49:... гоор арай шамай ила... Гэбэшье дурсагдагша... «Буревестнигэй» хоёрд... датай уулзахадаа, 63:6... гоор шүүжэ шадаа һэн.

Эрэшүүлэй мүрысөөн... гол түлэб багшанарай ... студентнэрһээ бүридэһ... вестнигэй» хоёрдохи ... дүрбэн уулзалгыпгаа ... илажа, нэгэдэхи һуури... Хоёрдохи һуурида түнэ... дай түлөөлэгшэд хүртэ...

А. МИХА...

Футболоор СССР-эй түрүү һуури эзэлхын түлөө „А“ ... хоёрдохи бүлэгэй дунда үнгэргэгдэжэ байгаа мүр... 13-дахи уулзалгын дүн

һууринууд	Команданууд болон городууд	уулзалга	шүүгэ	тэнсэлгэ	шүүгдэлгэ	бүмбэгэ...
1.	СКА — Хабаровск	13	8	4	1	25—12...
2.	«Сэлэнгэ» — Улаан-Үдэ	13	7	4	2	13— 8...
3.	СКА — Шэтэ	13	6	5	2	14— 6...
4.	«Кузбасс» — Кемерово	13	6	4	3	16—15...
5.	«Иртыш» — Омск	13	5	5	3	14—10...
6.	«Локомотив» — Челябинск	13	4	5	4	9— 9...
7.	«Аэрофлот» — Эрхүү	13	3	6	4	10—10...
8.	«Калининец» — Свердловск	13	3	6	4	9—13...
9.	«Томлес» — Томск	13	1	9	3	5— 7...
10.	«Рассвет» — Красноярск	13	1	6	6	5— 9...
11.	«Динамо» — Барнаул	13	2	4	7	8—15...
12.	«Луч» — Владивосток	13	1	4	8	3—19...

Үглөөдэр манай футболистнууд өөһэдынгөө талмайда Св... хотын «Калининец» командатай уулзаха байна.

ШОГ

ХАРА БУУҺАН ХАЛАГЛА...

Намтай хамта Халаглаев гэжэ хүн хүдэлдэг бэлэй. Тон тааруухан обогтой даа. Юундэ гэнэ гүт? Тэрэ хүмнай ходо халаг-хухы болоожо ябадаг. Хахадай халуунтайхан болошоо һаа, бүри болёо даа. Халаг-хухы дээрээ аманда багтахагүй бэлин-шэбшэг дурдажа орохо.

Тэрэнэймнай халаглал салингай үдэр түргэдэшэхэ.

— Халагнишье халаг даа, хайран салингыем түрүүшымни һамган абашана. Үхибүүдтэмни эдюулэнгүй, өөрөө залгина ёһотой даа, хара эмэ. Аяар табин процент алимент түлэнэб. Халагнишье халаг даа, хайран салимни. Ай-ёгхо, ёо-ёо...

Нэгэтэ хамта хүдэлдэг нүхэдтөө Халаглаев хамсыгаа шамаад лэ, халдажа оробо гээшэл даа:

— Хара нохойнууд! Хахадые намда табиха гүт, али үгы гү? Салингаа бүтэнөөр абанабди гэжэ бү һүрхэйтэгты, золигууд! Эндэһээ нишэ хорёод жэл үнгэрхэдэ, бишье салингаа бүтэнөөр абадаг болохоб. Алиментымни болзор дүүрэхэ. Тингэжэ мэдэгты!

— Халаглаев, бү шууяыш даа. Гэртээ харижа унта. Һогтуугаар элдэб үнгын юумэ бү дуугара, — гэжэ тэрээнтэй хамта хүдэлдэг нэгэ эхэнэр аргадаба.

— Шинии алимент түлэхэдэ, бидэ зэмэтэй һэн гүбди ... жэ нүгөөдэнь тэндэһээ д...

— Абяагүй һуугты, ... нууд! Хэн танһаа һураа6... Халаглаев стол ёборбо... дые намда табиха гүт, ... гү? Хяһуур хяалагар буз...

— Бидэ шамда юунэй... хахадые табиха зонбибди!... тэндэ һуугаашадынь дура... жа оробо.

— Таанар намда дура... таад, юушье оложо эдихэг... һүрхэйтэлдэгты! Яагаа һа... юм! Яаха гээбта намайе?... цидэ дуулгаха гээ гүт? Д... ты! Би хэнһээшье айхагүй... най таанарта орходоо, һ... томо хүн гээшэб. Таанар на... ходоо, жэ-жэ-хэ-нүү-үүд ... гээшэт. Сохонууд! — гэжэ ... раад, столоо түшөөд хурх...

Һаяхан би Халаглаевта... зааб. Ондоо хүдэлмэридэ ... данхай юм ха.

— Халагни халаг даа. ... доо гурбан солхооб салин... Алимент гээшэнь зобоог... байна даа, — гээд хорёогой ... түшөөд, гомдолтойгоор үй... хиба. Тиихэдэнь, юун... хайрлахадал гээ һэм. «Те... зэмэтэйб даа? Һамгаша зо... лэнь тиимэ байгаа юм б... гэжэ ойндом ороо бэлэй.

Ц. ДОНДОГО...

„ПРАВДА БУРЯТИИ“ МҮНӨӨДЭРЭЙ НОМЕРТО:

Нэгэдэхи хуудаһанда: СССР-эй Верховно Соведэй сессиин материалнууд. «Зунай үедэ һү ехээр һааха» гэһэн түрүү бэшэг. «Үбһэ хуряалгын эгээл харюусалгатай саһа оробо» гэһэн рубрика доро информацинууд. «Ленинскэ вахта» гэһэн гаршаг доро В. Андреевэй ...таж.

Хоёрдохи хуудаһанда: ... рамовагай статья. Па... хронико. Нютаг нютагай ...

Гурбадахи хуудаһанда: С... эй Верховно Соведэй се... материалнууд. Хилын са... мэдээсэл.

Дүрбэдэхи хуудаһанда: ...таг нютагай һонин. В. Н...вай репортаж.

Редактор **Ц. Ц. ЦИБУДЕ...**

Манай адрес, телефонуу...

г. УЛАН-УДЭ, ул. Ленина, 35. Телефоны: редактора—54..., приёмная—54-93. зам. редактора—68-08. зам. редакто... 62-62, ответ. секретаря—50-52, зам. ответ. секретаря—6... отделы: партийной жизни—60-91, сельского хозяйства—6... 63-86, пропаганды и агитации—56-23, промышленност... строительства—61-35, советского строительства и быта—6... культуры и школ—60-21, писем и рабселькоров—67-81, ...формации—34-05, общественная приёмная—56-62, маши... бюро—57-63, фотолаборатория—33-61.

Гор. Улан-Удэ, типография управления по печати при С... те Министров БурАССР.

П-00573. Зак. № 69...